

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Науково-методичний журнал

№1-2 (59-60) 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Науково-методичний журнал

№1-2 (59-60)

2024

м. Харків

Засновник журналу Харківський обласний учбово-методичний центр професійної освіти (з 1999 року – Харківський обласний науково-методичний центр професійно-технічної освіти, з 2004 року – Науково-методичний центр професійно-технічної освіти у Харківській області)

Журнал видається з 1995 року.

Реєстраційне свідоцтво ХК №266 від 06.03.1995.

Рекомендовано до друку та поширення мережою Інтернет рішенням науково-методичної ради Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області (протокол від 23.12.2024 №5).

Редакційна колегія: Русланова Т.О. (головний редактор), Давидова Ю.В. (заступник головного редактора, відповідальний секретар), Назарець З.О., Дробна В.А., Агєєва О.О., Амїрбеков Г.Д., Бондаренко Т.С., Кравцов В.А., Пономарьова В.В.

УДК 377

П84 ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА: наук. журн. / Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області; Т.О.Русланова (голова) [та ін.]. – Харків, 2024. – №1-2 (59-60). – 104 с.

Редколегія публікує матеріали, не завжди поділяючи погляди інших авторів, зберігає стиль матеріалів, залишає за собою право редагувати тексти. Автор несе відповідальність за зміст статті та достовірність матеріалів.

УДК 377

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1: РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА

Алла МОРОЗ

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ФІЛОЛОГІЧНОГО
ЦИКЛУ: ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ПЕДАГОГАМ.....8

Ольга АГЄЄВА

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
ТА ПОВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ КРАЇНИ.....23

Ірина ВАНІНА

М'ЯКІ НАВИЧКИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ
ГАЛУЗІ: ВИМОГИ РОБОТОДАВЦІВ ТА ВИКЛИКИ
МАЙБУТНЬОГО.....36

Оксана ВЕЛЬМОЖНА

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ
НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ ДЛЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА
ІНТЕРАКТИВНОСТІ.....47

РОЗДІЛ 2: СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Оксана ДОЛЖЕНКОВА

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....60

Владлена ДРОБНА

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ
ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ: ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У СУЧАСНИХ
РЕАЛІЯХ.....65

Ярослав ДУДКА

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ: ОСНОВА
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА.....73

Тетяна ЗИКОВА

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ
ОСОБИСТОСТІ.....78

Ірина МУРАВЄЙНІКОВА

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА
КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ
СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ПРЕДМЕТІВ.....83

Наталія БУРЯКІВСЬКА

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ
ОСОБИСТОСТІ95

РОЗДІЛ 1

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА

Алла МОРОЗ,
викладач зарубіжної літератури
ЗП(ПТ)О «Богодухівський регіональний центр
професійної освіти Харківської області»

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ФІЛОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ: ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ПЕДАГОГАМ

Критичне мислення є однією з базових навчальних дисциплін у освіті провідних країн. Здобувачів освіти навчають уважно читати тексти, проявляти сумніви, знаходити слабкі місця в чужих і власних аргументах, працювати з визначеннями, чітко й обґрунтовано висловлювати думки. Вкрай важливим в такому навчанні є вміння ставити правильні запитання.

Є два основні способи мислення.

Перший – це коли ми, як губка, вбираємо всю навколишню інформацію. Цей шлях є досить простим та необхідним для кожного на початку: бо тільки отримавши достатню кількість фактів, можна зробити світ навколо себе осмисленим. Але цьому способу бракує критичної дистанційованості – ви залишаєтесь у межах заданих рамок, замість того, щоб розширити їх.

Інший спосіб мислення – критичний – схожий на просіювання піску в пошуках золота. Він вимагає активної взаємодії зі знанням, яке ви вбираєте. Самостійне мислення без цього механізму було б неможливим, всі ваші думки визначалися б тим, що останнє ви почули або прочитали.

Людина, що володіє мистецтвом критичного мислення, розуміє, що аргументи потрібні не для того, щоб їх запам'ятати, а для того, щоб оцінити їхню силу. Такого способу мислення вимагає компетентнісне навчання, провідною ідеєю якого є застосування знань, умінь, навичок як у типових, так і нестандартних ситуаціях.

Креативність і критичне мислення очолюють більшість списків навичок, важливих для успіху. (4К: Критичне мислення, Креативність, Команда (співпраця), Комунікація).

ЧОТИРИВИМІРНА МОДЕЛЬ ОСВІТИ(ЮНЕСКО,ЮНІСЕФ)

- 1.Учитися знати (пізнавати, вчитися).
- 2.Учитися застосовувати знання (діяти).
- 3.Учитися бути (жити у злагоді з собою).
- 4.Учитися жити разом (жити у мирі та злагоді з іншими).

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) спільно з Дитячим фондом Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) та у співпраці з багатьма іншими міжнародними і національними організаціями запропонували концептуальну модель для розробки освітніх програм. Модель має чотири виміри навчання.

За допомогою чотиривимірної моделі освіти визначено дванадцять основних життєвих навичок. Це творчість, критичне мислення, вирішення проблем, співпраця, переговори, прийняття рішень, саморегуляція, стійкість, комунікація, повага до різноманітності, співпереживання, участь [1].

Критичне мислення є домінантною життєвою навичкою, яка належить до когнітивного виміру, а саме навичкою для навчання.

Критичне мислення – процес, що починається з постановки проблеми, продовжується пошуком і осмисленням інформації, закінчується прийняттям рішення щодо розв'язання поставленої проблеми.

Критичне мислення – це здатність відрізнити достовірні факти від недостовірних та оцінювати доцільність тих чи тих варіантів дій.

Критично мислячі люди оцінюють ситуації та припущення, ставлять запитання і розвивають різні способи мислення. Це допомагає їм, перш ніж робити висновки, збирати, аналізувати, синтезувати, представляти факти, а також оцінювати можливі наслідки дій.

Критичне мислення має переваги у формуванні медіаграмотності. Воно передбачає вміння розпізнавати припущення, відокремлювати факти від думок, бути допитливим щодо істинності доказів, ставити запитання, шукати джерела для перевірки достовірності інформації, уміти слухати і спостерігати, уявляти і розуміти кілька можливих варіантів розвитку подій тощо.

Навички критичного мислення надзвичайно важливі для добробуту кожної людини, оскільки допомагають визначати та оцінювати чинники, що впливають на настрій і поведінку (цінності, соціальні норми, стосунки з однолітками, реклама і повідомлення засобів масової інформації тощо). Це допомагає захищати себе від насильства та негативних впливів середовища. Критичне мислення потрібне людині протягом усього життя. За бажання цього можна навчитися у будь-якому віці.

Критичне мислення розвиває здатності думати про те, як ставити запитання, інтерпретувати і синтезувати інформацію.

Технологія критичного мислення інтегрується у наступні технології:

- проектна технологія;
- продуктивна технологія;
- технологія інтегрованого навчання (українська мова, українська та зарубіжна література, історія, англійська мова, мистецтво);
- кейс-технологія (актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти, вирішуючи виділені проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну й виховну діяльність);
- STREAM = Science, Technology, Reading + Writing, Engineering, Arts and Mathematics – акронім слів – природничі науки, технологія, читання + письмо, інжиніринг, мистецтво, математика;
- технологія компаративного навчання.

Трикомпонентна модель уроку має таку структуру [2]:

I. Фаза актуалізації. Активізація: виклик, заохочення, окреслення мети, очікування, мотивація.

II. Фаза побудови знань. Усвідомлення: адаптивно-перетворювальна та змістово-пошукова діяльність.

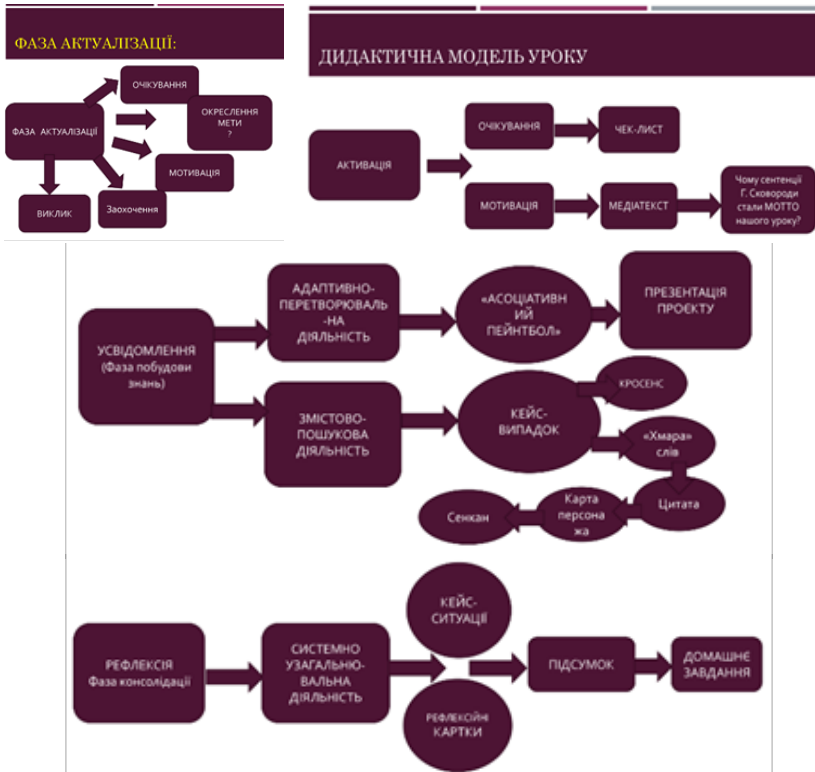
III. Фаза консолідації. Рефлексія.

Власне на етапі усвідомлення, а саме: на етапі змістово-пошукової діяльності застосовується інтерактивне навчання, кейс-технологія, технологія компаративного та продуктивного навчання, проектна технологія. Як

бачимо, всі технології взаємодіють і діють якісно.

З моменту адаптації технології критичного мислення пройшло півтора десятиліття років. Зараз немає жодного педагога, який не застосує його стратегії або прийоми на різних етапах уроку. Мої фаворити: «Кубування» (в НУШ- «Кубик» або «Ромашка» Блума), «Грунування», «Сенкан», «Діаманта» «ПРЕС», «Обери позицію», «Асоціативний кущ», «Есе», «Рюкзак», «Капелюхи».

Кубування є методом навчання, що полегшує розглядання різних сторін теми. Це навчальна методика, яка пропонує здобувачам освіти відповісти на 6 запитань різних типів, що стосуються теми. Цей підхід передбачає використання кубика із написаними на кожній грані вказівками щодо напряму мислення або письма. Використовують на етапі усвідомлення (адаптивно-перетворювальна діяльність, закріплення чи перевірка вивченого).

Грунування та інтелект-карти. Поеднання критичного мислення та візуалізації. Інтелект-карта – це хороший наочний матеріал, який простіше запам'ятати і з яким простіше працювати з інформацією: запам'ятовувати, розуміти, відновлювати логіку, встановлювати причинно-наслідкові

ГРАНІ КУБА(ПЕЛЮСТКИ РОМАШКИ)

1. Опиши це (колір, форма, розміри, визначення терміну).
2. Порівняй це (на що це схоже? від чого це відрізняється? Риси, що відрізняються?).
3. Добери асоціації (про що змушує думати? що спадає на думку?назви твору, країна, персонажі, жанр, літературний напрям, доба).
4. Проаналізуй це(пунктограми,орфограми,засоби зображення,характер, вчинки, особливості жанру)
5. Як його використати (знайти застосування; яким чином це можна застосувати?(правило, наслідок вчинку, життєвий урок)
6. Запропонуватиаргументи «за» або «проти» цього (що в ньому доброго чи поганого? займіть певну позицію, використайте повний діапазон аргументів від логічних до безглузких).

зв'язки. Стратегія, що спонукає вільно думати та відкрито висловлюватися з приводу певної теми. Спонукає до встановлення логічних зв'язків між окремими поняттями, явищами, подіями. Ґрунтується на асоціативних і логічних елементах розумової діяльності. Вибирається опорне слово, поняття, словосполучення. до нього підбираються слова з певними зв'язками. Використовують на етапі усвідомлення (адаптивно-перетворювальна, змістово-пошукова діяльність з метою вивчення нового матеріалу, засвоєння, закріплення та Інтернет-сервіс: Mindmap, Canva).

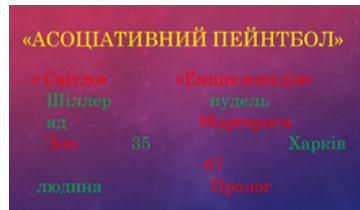
«Асоціативний пейнтбол». Слова, цифри, терміни, персонажі, озвучені чи написані умовним суперником (атака), на які треба відповісти словом-асоціацією (відбити атаку).

Сенкан, Діаманта, Твір за метафорою – неримовані вірші, які надають характеристику об'єкту за допомогою сталих правил. Базуються на асоціаціях.

Сенкан – це вірш, що складається з п'яти рядків.

Слово «сенкан» походить від французького слова «п'ять».

Перший рядок – тема (іменник).

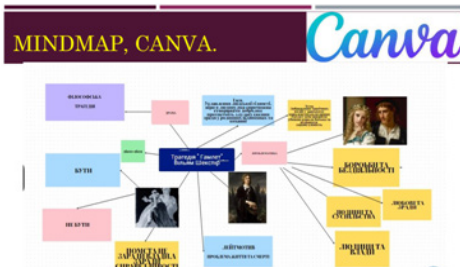

Другий – опис теми (два прикметники).

Третій – називає дію, пов'язану з темою, складається з трьох дієслів.

Четвертий рядок – фраза, переважно з 4-х слів, висловлює ставлення до теми, почуття.

Останній рядок – одне

слово – синонім до слова (теми).

Кола Вєнна – стратегія, яку використовують при компаративному аналізі. Необхідно лише визначити категорії порівняння.

Стратегія «ІДЕАЛ» вчить різноманітним способам вирішення проблеми (автор стратегії Джеймс Брейнсфорд):

Варіант 1:

- Інтерес до проблеми (яку проблему обираєте).
- Дивно, в чому сенс проблеми (інформація щодо проблеми).
- Ефективні шляхи рішення (переконання).
- А тепер дійте (варіанти рішення проблеми).
- Любі, який висновок? (кінцеве рішення).

Варіант 2:

- Ідентифікація проблеми.
- Добір питань до проблеми.
- Етапи рішення проблем.
- А тепер за роботу.
- Логічні висновки.

СТРАТЕГІЯ «ІДЕАЛ».		
Дослідження образу То-Ма-Кі. Роман «Майстер корабля» Ю. Яновського.		
СТРАТЕГІЯ	ВИМОГИ	РОЗВ'ЯЗОК
І	ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРОБЛЕМИ	Який багаж духовності, які морально-етичні цінності я залиш потомкам, українській нації?
Д	ДОБІР ПИТАНЬ ДО ПРОБЛЕМИ	1. Як пройшла моя молодість? 2. Хто вплинув на моє життя? 3. Кого я кохав? 4. Чому я люблю море і кораблі? 5. Для чого я живу на землі?
Е	ЕТАПИ РІШЕННЯ ПРОБЛЕМ	Відповіді на попередні запитання
А	А ТЕПЕР ЗА РОБОТУ	Вибір єдиного варіанту рішення
Л	ЛОГІЧНІ ВИСНОВКІ	Повертаємося до проблеми...

RAFT-технологія – це прийом критичного мислення, який використовують при створенні текстів різної тематики й цільової спрямованості [4].

Використання цього прийому допомагає здобувачам освіти навчитися розглядати тему з різних точок зору, а також сприяє їхньому глибокому зануренню у предметний зміст твору, умінню обирати запропоновані ролі, жанри, теми. На уроці літератури цей прийом можна використати для занурення у твір та розуміння будь-яких персонажів обраних творів, аналізу їх стосунків, суті конфлікту, а також для написання сценаріїв невеликих літературних постановок. Кожна буква в абревіатурі RAFT несе в собі відповідний зміст: **R** – роль, **A** – аудиторія, **F** – формат, **T** – тема. Технологія має три стадії. На уроці літератури цей прийом можна використати для за-

R- Role(роль)	A- Audience(аудиторія)	F- Format(формат)	T- Topic(тема)
Мавка	Лукаш	ліст	Віщість, природа, довіра, життя
Лукаш	Мавка	хоку	Що мене тривожить?
Кіпчина	Мавка	новини	Що відбулося в лісі?
Дядько Лев	Мавка	повідомлення	Як жити?

RAFT-ТЕХНОЛОГІЯ

нурення у твір та розуміння будь-яких персонажів обраних творів, аналізу їх стосунків, суті конфлікту, а також для написання сценаріїв невеликих літературних постановок. Для створення формату можна обрати не лише письмові форми для розвитку зв'язного мовлення, а й продукти з використанням онлайн-сервісів (відеозвернення, повідомлення, листівка, інфографіка тощо).

ПРИМА:

П – почаклуємо. Здобувачі освіти отримують можливість змінити щось у запропонованій ситуації. Вони повинні описати, що й чому змінюють.

Р – розв'яжемо проблеми. Здобувачам освіти пропонується дати можливі варіанти вирішення проблем.

І – інший погляд. Здобувачі освіти розмірковують на запропоновану тему або описують якийсь сюжет від імені героя.

М – може статися. На відміну від розділу «Почаклуємо» викладач сам пропонує деякі зміни в описаній ситуації і просить здобувачів освіти зробити висновки, врахувавши ці зміни.

А – а що далі? Здобувачам освіти пропонується передбачити, про що йтиметься далі та обґрунтувати припущення.

Обладнання, яке використовується: відеоконтент, аудіоматеріал, картки із завданнями.

Наприклад, роман А. Камю «Чума».

Вам надається право змінити закінчення твору.

Почаклуємо: *Що ви зміните? Чому саме так ви вирішили змінити фінал?*

Розв'яжемо проблеми: *У творі порушується проблема морального вибору людини в межовій ситуації, запропонуйте декілька варіантів розв'язку цієї проблеми.*

Інший погляд: *Розкажіть від імені контрабандиста Коттара, перед яким вибором він стояв.*

Може статися: *Уявіть, що Коттару надали можливість виїхати з Орану під час чуми. Чи скористався б він цією можливістю? Зробіть власні передбачення.*

А що далі? Як склалася б його подальша доля?!

Едьютейнмент або ігрові технології навчання. Їх мотто «Навчаючи – грайся, граючи – вчись!».

Кросенс – асоціативна головоломка нового покоління. Завдання того, хто розгадає кросенс – розшифрувати, знайти асоціативний зв'язок між сусідніми (тобто тими, що мають спільний бік) малюнками. Зв'язки можуть бути як поверхневими, так і змістовними, але в будь-якому випадку це ефективний інтелектуально-ігровий прийом для розвитку логічного і творчого мислення. Кросенс може бути використаний на будь-якому етапі уроку. У цьому випадку головоломка буде мати конкретну методичну мету або навіть декілька:

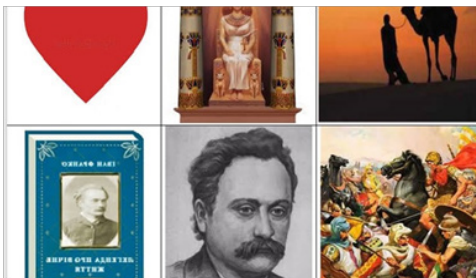
– закріплення матеріалу, формулювання теми твору, постановка мети уроку (знайти зв'язок між зображеннями, визначити тему уроку, визначити, що повинні зробити на уроці);

– творче домашнє завдання (скласти кросенс у друкованому чи електронному вигляді на задану тему, за змістом твору, за художнім образом).

Як і будь-яке творче завдання, кросенси підвищують ініціативність, розвивають креативність, уяву, комунікативні вміння, навички роботи з інформацією. Працюючи над головоломкою, здобувачі освіти вчаться самостійно знаходити рішення проблеми, висловлювати власну думку, застосовувати свої знання в різних умовах.

Storytelling (storytelling) – це мистецтво розповісти історії з метою навчання, керування шляхом донесення змісту повідомлення за допомогою спеціальної методики для здобувачів освіти.

Карти Пассаторе – спеціальні картки з яскравими малюнками, використовуючи які здобувачі освіти разом імпровізують цікаву історію, казку, фанфік. З їхньою допомогою можна навчити розвивати уяву, пригадувати сюжет, будувати логічні ланцюжки та вигадувати продовження сюжету історії відповідно до загальної концепції. Вони є одним із прийомів едьютейнменту [9].

Вони є одним із прийомів едьютейнменту [9].

Автор ідеї італійський актор Франко Пассаторе. Рекомендую використовувати зображення, які можна пов'язати з літературними сюжетами, персонажами, предметами із літературних творів. Для ускладнення і зміни традиційного сюжету, можна розробити картки з персонажами різних творів.

Карти Пронпа також можна використовувати на уроках [6]. Наприклад, відтворити події або елементи композиції роману І.Багряного «Тигролови», В.Шекспіра «Гамлет», П.Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла

повні». Така гра розвиває логічне мислення, увагу, винахідливість, зв'язне мовлення.

Карти Пассаторе, так як і карти Проппа, є універсальним інструментом, тому їх можна використовувати для роботи зі здобувачами освіти всіх вікових категорій.

Покоління Z, центеніалів, покоління гаджетів і соцмереж, не сприймає лінійних текстів. Для них ефек-

тивними є тексти «нової» природи (біоадекватна технологія), креолізовані тексти, у яких повідомлення переважно представлені вербально та іконічно. Візуальна інформація швидше систематизується, а кольорові образи завдяки включенню емоційної складової ліпше сприймаються.

Образон – це опорний образ, наповнений вичерпною інформацією в алгоритмічному порядку (за Н.В. Масловою). Він містить одночасно і образ, і зміст навчальної інформації, відіграє роль знаку, символу, в якому «схоплено» суть навчального матеріалу.

«Хмари слів» (можна за нею визначати тему уроку, ідею твору, систему образів, прочитати цитату, дати характеристику твору, визначити, чому слова мають однаковий колір) містять в собі як візуальну інформацію (форма хмари, квітки, звіра тощо), так і смислове навантаження (текст). Інтернет-сервіси: Ward Art, Imagechef (мозаїка із слів або символів) [3].

«Флеш-картки». Суть методики використання флеш-карток у тому, щоб через певні проміжки часу вивчати та перевіряти інформацію, яка подається на спеціальних картках (у вигляді слів, чисел, зображень тощо).

«Чек-лист». Потрібно розуміти, що деякі інновації в освіту приходять переважно з бізнесу (мозкові штурми, проекти, робота в групі, кейси), індустрії розваг (ігри, квест, шоу). «Чек-листи» також прийшли із бізнесу як список завдань, які потрібно виконати, а викладачу проконтролювати та оцінити виконання

Вправа «Кошик ідей, понять, імен». Ця вправа буде корисною для актуалізації знань здобувачів освіти на початку уроку.

Процес виконання:

1. Намалюйте на дошці кошик, у якій умовно будуть зібрані знання здобувачів освіти із теми, що вивчається.

2. Запитайте у здобувачів освіти, що їм відомо з визначеної теми, та запропонуйте їм записати свої відповіді в зошиті (індивідуальна робота, тривалість 1-2 хв.).

3. Попросіть об'єднатися у групи чи пари та обмінятися інформацією (не більше 3-х хв.). Група має з'ясувати, в чому збіглися їхні уявлення, а з приводу чого виникли розбіжності.

4. Складіть список ідей. Кожна група по колу має назвати якийсь одну ідею, не повторюючи раніше сказаного. Це можуть бути факти, думки, імена, проблеми, поняття стосовно теми уроку

5. Запишіть всі ідеї у вигляді тез (навіть якщо вони помилкові) в «кошик». У ході уроку всі розрізнені поняття мають бути пов'язані в логічні ланцюги.

Реалії сучасного світу все частіше демонструють, наскільки важливо розвивати в особистості вміння аналізувати контекст ситуації, враховувати потенційні ризики й вчасно вживати превентивні заходи. Одним із методів, що допомагає розвивати у здобувачів освіти навички критичного аналізу власних намірів є краш-тест ідей.

Краш-тест – це методика групової взаємодії, що має на меті генерацію ідей на будь-яку тему та аргументоване обговорення їх сильних сторін та зон ризику [5]. Відбувається це, зазвичай, у три етапи:

- створення ідеї;
- критика ідеї;
- вживання превентивних заходів для того, щоб ці ризики не виправдали себе.

Краш-тести навчають взаємодіяти з різними викликами, розвивають самостійність, а також це можливість дати здобувачам освіти те, чого вони дійсно хочуть: висловлення своїх емоцій (навіть негативних). Адже саме тут вони можуть трансформувати їх у той формат, в якому вони будуть комфортними для всіх. Викладач у цьому випадку має бути глядачем і не може давати ніякої оцінки. Саме це і створює комфортний психологічний клімат у колективі.

Цілі, які реалізують краш-тести:

- розвиток критичного мислення;
- формування навички аналізувати контекст ситуації;
- реалізація мислетворчої та пізнавальної функцій;
- формування довіри у команді;
- покращення комунікативних навичок здобувачів освіти ;
- застосування на практиці вміння аналізувати текстову інформацію;
- провокація емоційно зумовленої діяльності здобувачів освіти на уроці.

Переваги краш-тестів:

- емоційність;
- задоволення потреби у «правильному конфлікті»;
- самогенерація процесу;
- розвиток багатоаспектності поглядів;
- варіативність.

Алгоритм краш-тестів:

- 1.Розподіл на команди.
- 2.Пояснення правил.

- 3.Оголошення передісторії.
- 4.Розподіл роздаткових матеріалів.
- 5.Визначення тайм-менеджменту.
- 6.Генерування ідей.
- 7.Формування краш-ідей.
- 8.Документування.
- 9.Компенсація (етап, коли після повторного обговорення можна дозволити відстояти свою ідею).
- 10.Захист рішень.
- 11.Час порад.
- 12.Рефлексія.

Медіавправа «Поради після наради». Автор вправи Селютіна О.О.
[11]: Аналіз медіатекстів. Критичне мислення. Мозковий штурм. Проектна робота.

Мета вправи:

- поглибити знання про особливості будови складного речення, їх види, засоби зв'язку;
- удосконалити пунктуаційну грамотність, розвивати творчі вміння моделювати складні речення відповідно до даної тематики;
- формувати життєві, інформаційні, цифрові компетентності, критичне мислення, медіаграмотність.

Кейс-випадак:

1. https://www.youtube.com/watch?v=sDp7qYWoDnk&ab_channel=%D0%A4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%81%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B0

2. Через зміст медіатексту створити пам'ятки-рекомендації, використовуючи один з видів складного речення(складнопідрядні, складносурядні, складні безсполучникові).

3. Презентація продукту. На етапі консолідації пропонується скласти підсумкове речення з різними видами зв'язку.

4. Рефлексія: вправа «П'ять пальців».

Через зміст переглянутого відео "Медіаграмотність", здобувачі освіти формують власну мовну, мовленнєву компетентності та медіакомпетентність. Запропоновано об'єднатися у три групи відповідно до обраного виду складного речення. Через зміст переглянутого медіатексту здобувачі освіти створюють пам'ятки-рекомендації, при цьому кожна група може використовувати лише один окремий вид складного речення: складнопідрядні, складносурядні, складні безсполучникові. Пізніше кожна група презентує свої поради щодо медіаграмотності. На етапі консолідації пропонується кожній групі скласти тематичне підсумкове речення з різними видами зв'язку.

Рефлексія: (вправа "П'ять пальців" (1 – дізнався..., 2 – навчився..., 3 – зацікавило..., 4 – здивувало..., 5 – зробив відкриття ...).

Вправа "Інформація. Шлях медіаграмотності". Автор вправи Пилипчук С.В. [10]. Передбачає практичну аналітичну діяльність однієї людини, або групи осіб. Учасникам/учасницям презентується інтелект-карта, що пропонує шлях аналізу будь-якої інформації в легкій та зрозумілій формі (<https://medialiteracy.org.ua/toolbox/poster-intelekt-karta-dorozhnya-karta-informacziya-shlyah-mediagramotnosti/>).

Для початку аудиторії пропонується інформація, якась новина з соціальних мереж (фото, відео, мем, стаття тощо).

У «Притчі про три сита» сказано: «Перш ніж щось сказати, просій це через три сита: чи правда це, чи не зашкодить це комусь, чи принесе користь...» (джерело притчі: <https://dyvensvit.org/blogs/1012797/>). Так і учасникам та учасницям потрібно «просіяти» представлену їм інформацію через ці «сита», а ще через аналіз, синтез і логіку. Тобто, буквально, пройтися шляхом, що пропонує карта (<https://drive.google.com/drive/folders/110zLm5TNhF6XcYJQwLGd6fg84ao3fJlL>) і визначити для себе:

- чи можна цю інформацію відкривати;
- чи варто брати до уваги;
- чи потрібно коментувати, реагувати, поширювати.

Мета вправи:

- навчити аудиторію критично і аналітично сприймати інформацію, що є навколо;
- допомогти визначити чітку логіку, послідовність і кроки, що допоможуть відсіяти фейки, маніпуляції, дезінформацію та ПІСО;
- привести до усвідомлення, що всю інформацію, насамперед, потрібно сприймати як чиюсь думку, а не факт і лише після логічних та інтелектуальних маніпуляцій визначати чи варта вона вашої уваги та реакції.

Критичне мислення передбачає правильне формулювання запитань, уміння вести діалог. З цієї метою на різних етапах уроку можна викорис-

тати онлайн-застосунок освітньої платформи «На Урок» «Чат з видатною особистістю». Формулюючи запитання з визначеної теми, отримуючи відповідь на нього згенеровану штучним інтелектом, здобувачі освіти мають нову інформацію, поглиблюють знання з певної теми.

Мудборд – один з інструментів, який використовують у своїй роботі графічні дизайнери, фотографи, архітектори, організатори свят, письменники, психологи, арттерапевти тощо.

Мудборд (від англ. *mood board* – *дошка настрою*) – добірка світлин, ілюстрацій, листівок, кольорів, слів, шрифтів, текстур, цитат, висловів, що пов'язані між собою спільною концепцією. Застосування цього інструменту допомагає здобувачам освіти візуалізувати ідеї та враження, сприяє творчому та креативному мисленню, розвиває навички командної роботи. Використання дошки настрою або дошки візуалізації на уроках дозволить проводити узагальнення та систематизацію знань з показовою наочністю або стане у нагоді під час створення проєктів чи як формат фіксації ідей в ході *брейнстормінгу* (*brainstorming* — *букв. мозковий штурм, від англ. brain — мозок і англ. storm — шторм, штурм*). *Це метод «мозкового штурму (атаки)», тобто спосіб організації такої командної роботи, що спрямована на генерацію максимальної кількості ідей за короткий проміжок часу для оперативного (і часто нестандартного) вирішення завдань.*

Алгоритм роботи з мудбордом:

1.Відповіді на запитання: Яка ідея об'єднує всі зображення? Чому мудборд створено саме в такій кольоровій гаммі?

2.Уважно розглянувши мудборд, здобувачі освіти визначають складові частини візуальної дошки в логічній та хронологічній послідовностях. До кожного елемента мудборду можна дібрати завдання, яке дозволяє здійснювати послідовний перехід від одного компоненту до іншого. Під час роботи з мудбордом можна використовувати як індивідуальний, так і груповий метод роботи. Спершу здобувачі освіти повинні визначити домінуючу – ключовий об'єкт, до якого будуть добиратися деталі.

Вивчення іноземної мови, географії, зарубіжної літератури: здобувачі освіти можуть створити мудборд із зображеннями та ідеями, які асоціюються з країнами, мовами, творами, які вони вивчають. Наприклад, *фото-*

графії пам'яток культури, страв, краєвидів тощо.

Історія та культура: здобувачі освіти можуть створити мудборд із зображеннями та ідеями, які пов'язані з певною історичною епохою, країною або культурою. Наприклад, *архітектура, костюми, інструменти, музика тощо*.

Наука та технології: здобувачі освіти можуть створити мудборд із зображеннями та ідеями, які пов'язані з різними науковими дисциплінами та технологіями. Наприклад, *космос, біотехнології, робототехніка тощо*.

5 онлайн-ресурсів, які можна використовувати для створення мудборду:

1. **Canva** (<https://www.canva.com/mood-boards/>) – цей інструмент має безкоштовну функцію для створення мудборду, яка дозволяє легко додавати зображення, кольори, тексти та інші елементи.

2. **Pinterest** (<https://www.pinterest.com/>) – ця популярна соціальна мережа дозволяє створювати дошки зі зображеннями та використовувати їх як мудборди. Ви можете шукати та збирати зображення з різних джерел та організувати їх на своїй дошці.

3. **Milanote** (<https://milanote.com/moodboard-maker>) – це онлайн-інструмент для створення мудбордів, який має безкоштовну версію. Він дозволяє легко додавати зображення, тексти, відео та інші елементи.

4. **SampleBoard** (<https://www.sampleboard.com/>) – цей інструмент спеціально розроблений для створення мудбордів, зокрема для професіоналів у сфері дизайну та інтер'єру. Він дозволяє додавати зображення з інтернету та свої власні фото, а також працювати з кольорними палітрами та іншими дизайнерськими елементами.

5. **Niice** (<https://niice.co/>) – цей сервіс дозволяє легко знайти зображення та інші елементи для створення мудбордів. Він має багато функцій для редагування та організації зображень, що дозволяє створювати професійні мудборди за короткий час. Для цікавих та ефективних уроків використовую вправи, в яких інтегровані елементи медіаграмотності, які розміщені на «Тулбоксі для вчителів»: <https://toolbox.medialiteracy.org.ua/>

Список використаних джерел

1. Глобальні виклики і пріоритети освіти XXI століття. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/50>

2. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Мегью С., Макінстер Д.; наук. ред., передм. О.І.Пометун. Київ: Плеяди, 2006. URL: https://www.criticalthinking.expert/book-criticalthinking/FREE_tehnolog%D1%96%D1%97_rozvitku_kritichnogo_mislennja_uchn%D1%96v.pdf

3. Чайковська Н. Сучасні підходи до літературної освіти в умовах розбудови НУШ» // Зарубіжна література в школах України. 2018. №5. С.36-46.

4. RAFT-технологія – універсальний прийом критичного мислення. URL: <https://vseosvita.ua/news/raft-tekhnolohiia-universalnyi-priyom-krytychnoho-myslennia-5487.html>

5. Тетяна Сагайдак. Краш-тест ідей як засіб стимуляції критичного мислення». URL: <https://vseosvita.ua/webinar/kras-test-idej-ak-zasib-stimulacii-kriticnogo-mislenna-411.html>

6. Карти Проппа: ефективний інструмент для розвитку зв'язного мовлення і творчого мислення. URL: <https://vseosvita.ua/news/karty-proppa-efektyvnyi-instrument-dlia-rozvytku-zv'язnoho-movlennia-i-tvorchoho-myslennia-4913.html>

7. Пріоритети в освіті: критичне та креативне мислення. Всеукраїнська інтернет-конференція «На Урок». URL: <https://naurok.com.ua/conference/cr-cr-thinking>

9. Карти «Проппа» і «Пассаторе» у розвитку мовленнєвої компетентності на уроках суспільствознавчих дисциплін .URL: <https://www.academia.edu/44593888/%>

10. Інтернет-ресурси:

– URL: https://medialiteracy.org.ua/tema_medialiteracy/page/2/?post_types=toolbox

– URL: <https://medialiteracy.org.ua/toolbox/mediavprava-porady-pislya-narady/>

Ольга АГЕСВА,

кандидат педагогічних наук,

директорка ЗП(ПТ)О «Регіональний центр професійної освіти
залізничного транспорту та агротехнічного сервісу»

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ КРАЇНИ

Анотація. У статті розглядається важливість безперервної професійної освіти в Україні в умовах воєнного стану та економічних трансформацій, акцентуючи увагу на ролі неформальної освіти як стратегічного інструменту для відновлення країни. Особливу увагу приділено практичним прикладам реалізації програм, таких як курс з енергоефективності, що демонструє успішну адаптацію навчання до вимог сьогодення. У статті також підкреслюється важливість соціального впливу безперервної освіти на відновлення інфраструктури та розвиток соціальних компетентностей у дорослого населення.

Ключові слова. Безперервна професійна освіта; неформальна освіта; навчання дорослих; короткострокові курси; освітні програми; часткові кваліфікації.

ВСТУП

В умовах військового стану особливо загострилося питання щодо безперервної професійної освіти (далі – БПО), яка є критично важливою складовою для розвитку ринку праці, особливо в контексті повоєнної відбудови. З огляду на військовий стан, зміни в економіці, технологіях та суспільстві, БПО постає як стратегічний інструмент, здатний забезпечити ринок праці кваліфікованими працівниками та сприяти відновленню економіки країни.

Водночас, сьогодні як ніколи перед системою БПО стоять численні виклики. По-перше, збройна агресія російської федерації призвела до суттєвих змін у структурі економіки країни та на ринку праці, внаслідок чого виникла нагальна потреба в нових професіях та навичках, якими повинні оволодіти кваліфіковані працівники у короткостроковій перспективі. По-друге, вимушена міграція призвела до дефіциту кваліфікованих кадрів у ключових галузях економіки в одних регіонах, та до перенасичення в інших.

Крім того, недостатня синергія системи професійної (професійно-технічної) освіти з потребами бізнесу є суттєвою проблемою. Відсутність діалогу між закладами освіти та роботодавцями призводить до розриву між освітою та реальними вимогами ринку праці, які швидко змінюються відповідно до умов сьогодення.

І, нарешті, економічна нестабільність та відсутність інвестицій створюють додаткові виклики для забезпечення навчання, перенавчання та підвищення кваліфікації дорослого населення.

Усі вищезазначені аспекти підкреслюють важливість безперервної професійної освіти як необхідного механізму забезпечення ринку праці кваліфікованими працівниками.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні ефективності безперервної професійної освіти в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України, зокрема, через впровадження короткострокових курсів, використовуючи принцип Learning by Doing, визначенні основних аспектів професійної підготовки, перепідготовки дорослого населення у контексті безперервної професійної освіти й експериментальній перевірці ефективності реалізації короткострокових курсів.

Для досягнення мети визначені такі завдання:

1. Проаналізувати роль безперервної професійної освіти в контексті сучасних викликів, зокрема, воєнного стану та процесів повоєнної відбудови в Україні.
2. Дослідити поняття неформальна освіта. Проаналізувати законодавчі та теоретичні підходи до її реалізації.
3. Запропонувати гіпотезу про значення БПО в частині реалізації короткострокових курсів у післявоєнній відбудові економіки України, її вплив на підвищення кваліфікації працівників, забезпечення кадрами ринку праці та адаптацію до нових професійних вимог.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

В умовах швидких змін, які викликані збройною агресією та економічними трансформаціями, безперервна освіта стає не просто вибором, а критично необхідним кроком для забезпечення стійкого розвитку країни та її економіки. Тому підтримка системи БПО та розвиток партнерства між закладами освіти, бізнесом та державою є ключовими для успішної відбудови України.

Незважаючи на складнощі, зумовлені обмеженнями воєнного стану в Україні, увага держави до питань безперервної професійної освіти закріплена на законодавчому рівні і свідчить про визнання її важливості для економічного та соціального розвитку країни.

Законодавчі ініціативи у сфері безперервної професійної освіти (Конституція України, закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про зайнятість населення», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про громадські об'єднання», «Про основні засади молодіжної політики», «Кодекс законів про працю України», проект Закону України «Про освіту дорослих», інші акти законодавства у сфері освіти і науки та міжнародні договори України) спрямовані на розвиток та функціонування системи освіти дорослих в Україні з метою реалізації права дорослої особи на безперервне

навчання впродовж життя для задоволення її особистісних потреб, професійного розвитку з урахуванням пріоритетів та запитів ринку праці.

Концепція безперервної освіти в Україні визначає принципи та напрямки розвитку освітньої системи, орієнтованої на навчання протягом усього життя. Вона визнає важливість постійного удосконалення навичок і знань для забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці та розвитку особистості в умовах швидких змін у суспільстві, економіці та технологіях.

Основні аспекти концепції безперервної освіти зображені на рис. 1.

Рис. 1. Ключові складові концепції безперервної освіти

Слід зазначити, що концепція безперервної освіти передбачає створення можливостей для здобуття освіти в будь-якому віці та на будь-якому етапі професійної діяльності. Вона передбачає не тільки формальне навчання в закладах освіти, але й навчання на різноманітних курсах, тренінгах, програмах, які орієнтовані на освіту дорослих.

Однією з ключових ідей концепції є інтеграція системи безперервної освіти з реальними потребами ринку праці та бізнесу. Це означає, що освітні програми повинні бути орієнтовані на підготовку кваліфікованих кадрів, які відповідають запитам роботодавців та здатні оперативно реагувати на зміни в потребах сучасного ринку праці, зокрема, це стосується професійних короткострокових курсів, освітніх програм з перекваліфікації працівників відповідно до запитів роботодавців.

Також важливим аспектом залишається розвиток співпраці між ринком праці та ринком освітніх послуг: закладами освіти, бізнесом та органами влади, що дозволить узгодити потреби ринку праці з програмами підготовки, перепідготовки кадрів. Окрім цього, передбачено використання міжнародного досвіду у сфері безперервної освіти та розвиток співпраці з міжнародними освітніми і професійними організаціями для обміну практиками та навчальними програмами.

В умовах воєнного стану безперервна професійна освіта стає стратегічним інструментом забезпечення ринку праці кваліфікованими працівниками, який здатний швидко та гнучко реагувати та адаптуватися до вимог сьогодення, вирішуючи нагальні проблеми дефіциту кваліфікованих кадрів у різних галузях економіки країни.

Аналіз розвитку безперервної освіти в контексті сучасних викликів, її роль у забезпеченні ринку праці кваліфікованими працівниками, підвищенні їх конкурентоспроможності розглянуто у наукових працях А.Гуржія, Ю.Зінковського, І.Зязюна, Н.Ничкало, Л.Середі, О.Сухомлинської, В.Ткаченко та ін. [1,2,8].

У монографії Лариси Лук'янової «Освіта дорослих: сучасні стратегії і практики в Україні та зарубіжжі» розкрито концептуальні засади та передумови розвитку освіти дорослих у світовому й українському освітньому просторі, проаналізовано місію освіти впродовж життя [9, с.12].

Особливості навчання дорослих, їх мотивацію, а також різні технології і стратегії, які сприяють ефективному засвоєнню знань описано у книзі Г.Бевза «Технології навчання дорослих». Автор акцентує увагу на активному залученні слухачів у освітній процес, важливості врахування їх життєвого досвіду та потреб, а також на застосуванні рефлексії як ключового елемента навчання [4].

У монографії «Розвиток системи освіти дорослих у різних країнах світу» авторів О.Біди, І.Ороса, В.Гончарука та М.Тюті проаналізовано історичні, соціальні та економічні аспекти розвитку освіти дорослих у різних країнах. Автори акцентують увагу на інноваційних підходах, успішних практиках та викликах, з якими стикаються країни у впровадженні систем освіти для дорослих. Дослідження також включає рекомендації щодо вдосконалення освітніх стратегій з урахуванням глобальних тенденцій і потреб суспільства [5].

Проте, на нашу думку, реалізація безперервної професійної освіти як стратегічного інструменту для забезпечення ринку праці кваліфікованими працівниками в умовах збройного конфлікту є недостатньо дослідженою та стикається з серйозними перешкодами, що зумовлені не лише економічними аспектами, а й низьким рівнем обізнаності суспільства про можливості концепції щодо освіти впродовж життя. Тому питання безперервної професійної освіти потребує всебічного теоретичного та практичного дослідження.

Визначення категорії «безперервна освіта»

Визначення	Джерело
<p>Безперервна освіта – це процес навчання дорослих, який враховує їхній життєвий досвід, мотивацію та потреби, акцентуючи увагу на активному залученні учнів у навчальний процес.</p>	<p>Knowles, M.S. (1973) <i>The Adult Learner: A Neglected Species</i>. Gulf Publishing Company, Houston.</p>
<p>Безперервна освіта є формою критичного навчання, що сприяє соціальній справедливості та усвідомленню, дозволяючи дорослим розвивати критичне мислення через досвід і діалог.</p>	<p>Freire, P. (1970). <i>Pedagogy of the Oppressed</i>. New York: Continuum Books.</p>
<p>Безперервна освіта – це рефлексивний процес, в якому дорослі навчаються на основі свого досвіду, аналізуючи його для покращення своїх дій у майбутньому.</p>	<p>Donald A. Schön. (1983). <i>The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action</i> (англійською). New York: Basic Books.</p>
<p>Безперервна освіта – це процес удосконалення особистого, суспільного і професійного розвитку з метою підвищення якості життя як індивіда, так і колективу.</p>	<p>Dave, R. (1973). <i>Lifelong Education and School Curriculum</i>. Hamburg: VIE</p>
<p>Безперервна освіта – це гармонійний процес оновлення особистості.</p>	<p>Ничкало Н.Г. (2001). Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія // <i>Неперервна професійна освіта: теорія і практика</i>. – №1. – С.9-22.</p>
<p>Безперервна освіта – освіта, що триває протягом всього свідомого життя людини при відсутності значних розривів у часі й цілях.</p>	<p>Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій: словник / Я.В.Крупський, В.М.Михалевич. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 72 с.</p>
<p>Безперервна освіта (освіта впродовж життя):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) філософсько-педагогічна концепція, згідно з якою освіта розглядається як процес, що охоплює все життя людини; 2) освітня практика як неперервне цілеспрямоване освоєння людиною соціокультурного досвіду з використанням всіх ланок освітньої системи; 3) принципи організації освіти, освітньої практики. 	<p>Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / авт. кол.: Є.Р.Чернишова, Н.В.Гузій, В.П.Ляхоцький [та ін.]; за наук. ред. Є.Р.Чернишової; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. – 230 с.</p>

За результатами аналізу визначення поняття «безперервна освіта» можна зауважити, що безперервна освіта – це процес навчання дорослих, що триває протягом усього життя, враховуючи їх життєвий досвід і потреби, та сприяє особистісному, соціальному і професійному розвитку.

У Законі України «Про освіту» зазначається, що освіта дорослих є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки і є одним із пріоритетних принципів освіти в Україні [11].

Крім того, у Національній доктрині розвитку освіти, яку затверджено Указом Президента України від 17.04.2002 № 347/2002, зазначено що розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя є одним із пріоритетних напрямків державної політики щодо розвитку освіти. У цьому ж документі зазначено, що держава повинна забезпечувати наступність і безперервність освіти, а державна політика стосовно безперервної освіти проводиться з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя, соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін [10].

Рис.2. Шляхи реалізації безперервної освіти

Однією із форм реалізації безперервної професійної освіти є неформальна освіта. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про освіту» неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами

та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій [11].

Відповідно до визначення одним із основних завдань неформальної освіти є своєчасне і оперативне отримання професійних компетентностей відповідно до потреб ринку праці тут і зараз.

Науковці (О.Аніщенко, М.Араджионі, С.Бабушко, Н.Ничкало, О.Сімороз, Т.Сорочан та ін.) розглядають неформальну освіту як процес, орієнтований на формування нових запитів і вимог до результатів навчання, які диктує ринок праці, а також на посилення компетентнісного потенціалу дорослих та їх особистісний розвиток. Це пояснюється постійними змінами на ринку праці, особливо в умовах воєнного стану, коли роботодавці вимагають від фахівців регулярного оновлення професійних компетентностей, здатності швидко реагувати та адаптуватися до реалій сьогодення.

Неформальна освіта ґрунтується на трьох базових принципах [12, с.57]. Базові принципи неформальної освіти наведені на рисунку 3.

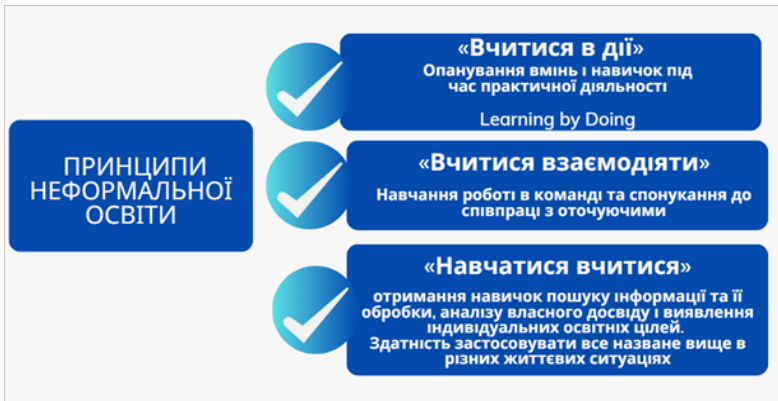

Рис. 3. Принципи неформальної освіти

Реальність переконує, що в умовах воєнного стану в Україні саме безперервна (неформальна) професійна освіта набуває особливої значущості. Зважаючи на масштабні руйнування соціальної та критичної інфраструктури внаслідок військової агресії, а також на нагальну потребу в оперативному реагуванні для усунення цих наслідків, зростає попит на висококваліфіковані робітничі кадри. Важливо швидко навчати фахівців, які ефективно відновлювати інфраструктуру та працювати в умовах підвищеного ризику. Саме неформальна професійна освіта стає стратегічним інструментом для розвитку ринку праці та допомагає забезпечити готовність робітничих кадрів до виконання складних і надзвичайних завдань з відбудови та відновлення країни.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методика підготовки та проведення дослідження має на меті оцінити ефективність неформальної освіти для дорослого населення в умовах сучасних викликів, зокрема, військового стану, та в умовах відновлення інфраструктури України.

Дослідження було зосереджено на впровадженні короткострокових курсів для дорослого населення за принципом Learning by Doing.

Як правило, організація неформальної освіти в Україні реалізується через призму співпраці міжнародних фондів, громадських організацій із закладами професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) переважно через впровадження короткострокових курсів відповідно до запитів ринку праці.

Отже, ЗП(ПТ)О активно долучаються до підготовки та перепідготовки кваліфікованих кадрів з числа дорослого населення, здатного ефективно працювати в умовах сучасних викликів.

Так, у ЗП(ПТ)О «Регіональний центр професійної освіти залізничного транспорту та агротехнічного сервісу» (далі – Центр) було проведено дослідження з реалізації концепції освіти дорослих у частині неформальної освіти за напрямом «Упровадження короткострокових програм з наданням часткових кваліфікацій на основі результатів навчання».

3 грудня 2022 по червень 2023 року Центр взяв участь у міжнародному проєкті «Енергоефективний освітній заклад. Термомодернізація закладів ПТО через розроблені курси з енергоефективності». Проєкт реалізовано Благодійним Фондом «Людина» у співпраці з Міністерством освіти і науки України за підтримки проєкту «Просування енергоефективності та імплементація Директиви ЄС про енергоефективність в Україні», який виконується компанією GIZ від імені уряду Німеччини.

У межах проєкту за розробленою освітньою програмою було впроваджено практичний короткостроковий курс за принципом Learning by Doing – «Монтажник віконних та дверних конструкцій», який дозволив здобувачам освіти опанувати часткову кваліфікацію, необхідну для відновлення інфраструктури.

Особливої уваги заслуговують результати проєкту, які відображають ефективність безперервної освіти в галузі енергоефективності.

На початку реалізації проєкту педагогічні працівники Центру пройшли тренінги щодо вдосконалення професійних компетентностей з монтажу світлопрозорих конструкцій за європейськими стандартами, які були організовані компанією REHAU, що має власну систему фахового монтажу. Опанувавши курс, педагогічні працівники відповідно до освітньої програми за допомогою сучасних цифрових інструментів створили власний інтерактивний освітній контент, який забезпечив реалізацію принципу «Навчатися вчитися», та технологічні картки з практичними завданнями, які забезпечили залучення слухачів курсів до практичних дій, що є важливим аспектом

при застосуванні принципу неформальної освіти – Learning by Doing.

Після проведення активної профорієнтаційної роботи, рекламної кампанії щодо можливості здобуття часткової кваліфікації «Монтажник віконних та дверних конструкцій» була сформована група слухачів з числа дорослого населення в кількості 25 осіб.

Як зазначалося раніше, реалізація курсу здійснювалася за принципом Learning by Doing, що передбачає інтеграцію теоретичних аспектів з практичними вмивами. Такий підхід значно підвищує ефективність навчання, оскільки слухачі мають можливість безпосередньо застосовувати отримані знання в реальних умовах. Це сприяє не лише кращому засвоєнню матеріалу, але й формуванню професійних компетентностей, що є критично важливими для успішної діяльності в обраній сфері.

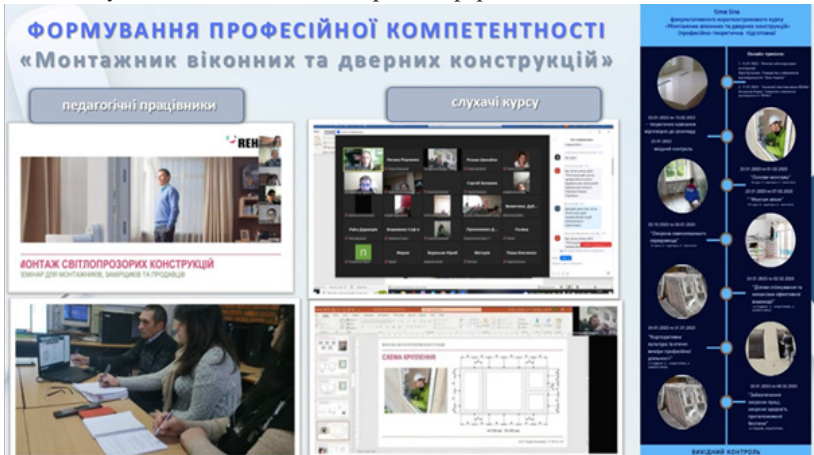

Рис. 4. Формування професійної компетентності «Монтажник віконних та дверних конструкцій»

Організаторами проекту реалізація практичної складової була забезпечена всіма необхідними будівельними матеріалами та обладнанням для набуття професійних компетентностей з монтажу віконних та дверних конструкцій. Матеріально-технічне забезпечення проекту представлено на рисунку 5 на стор.32.

Відпрацювання практичних навичок з монтажу віконних та дверних конструкцій здійснювалося на об'єкті закладу освіти, який зазнав суттєвих пошкоджень внаслідок збройної агресії рф. Практична складова проекту представлена на рисунку 6 на стор.32.

Слухачі курсу одразу виконали декілька важливих функцій: вони набули досвіду навчання за принципом Learning by Doing та здобули часткову кваліфікацію, яка є затребуваною в умовах сьогодення; опанували європейські підходи та стандарти щодо енергоефективності та термомодернізації

Рис. 5. Матеріально-технічне забезпечення проєкту

Рис. 6. Практична складова формування професійної компетентності

будівель, що є важливим аспектом для відбудови країни у повоєнний період; їхня діяльність активно сприяла відбудові соціальної інфраструктури, що є критично важливим для відновлення освітнього процесу та покращення умов для всіх учасників освітнього процесу.

Необхідно наголосити на тому, що короткостроковий курс був реалізований на трьох базових принципах неформальної освіти.

Також слід зауважити, що такий підхід до організації неформальної освіти дорослого населення сприяє комплексній оцінці не лише здобутих теоретичних знань та практичних навичок, а й ефективності використаних ресурсів у результаті практичного відпрацювання професійної компетент-

ності, що є особливо актуальним в контексті безперервної професійної освіти. Саме цей досвід підтверджує важливість безперервної професійної освіти з підготовки кваліфікованих працівників для відбудови критичної та соціальної інфраструктури країни.

Крім того, цей підхід має глибокий соціальний вплив: сприяє формуванню свідомого ставлення до екологічних стандартів та енергозбереження; залучення слухачів до відновлення об'єктів інфраструктури посилює їхню відповідальність перед громадою та формує навички командної роботи. Отже, курс не тільки сприяє професійній підготовці, але й підтримує процеси соціальної реабілітації та розвитку, що вкрай важливо для стабільності та процвітання регіону.

Досвід реалізації короткострокових курсів може стати прикладом для інших ЗП(ПТ)О, демонструючи, як безперервна професійна освіта може стати ефективним інструментом для розвитку трудового потенціалу та адаптації до нових викликів на ринку праці, а освітні програми можуть бути реалізовані відповідно до потреб суспільства та повоєнного відновлення країни.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

З метою дослідження ефективності реалізації короткострокових курсів за принципом Learning by Doing для набуття/розширення професійних компетентностей проведено порівняльний аналіз методів навчання реалізації короткострокових курсів.

Для можливості здійснення порівняння методів навчання та проведення дослідження визначено контрольну групу здобувачів короткострокових курсів «Ізоловальник з термоізоляції» (27 здобувачів освіти), які набували професійну компетентність за традиційною формулою здобуття освіти: теоретична складова → практична складова, та експериментальну групу здобувачів освіти за професійною компетентністю «Монтажник віконних та дверних конструкцій» (25 здобувачів освіти), які навчалися за принципом Learning by Doing.

Перевірка статистичної значущості отриманих результатів на контрольному етапі експерименту здійснювалась з допомогою визначення t-критерію Стьюдента за такими вихідними даними:

Таблиця 2

Аналіз рівня здобутих професійних компетентностей

Група \ Рівень здобутих компетентностей	початковий	середній	достатній	високий
Ізоловальник з термоізоляції	0	3	15	9
Монтажник віконних та дверних конструкцій	0	0	12	13

Для аналізу ефективності короткострокових курсів за допомогою критерію Стьюдента (t-тесту) скористаємося даними щодо розподілу учасників експерименту за рівнями успішності з опанування професійних компетентностей.

Перевіряємо, чи існує статистично значуща різниця між рівнями досягнень учасників експерименту на двох курсах.

1. Сформулюємо гіпотези:

– нульова гіпотеза (H_0): середній рівень успішності слухачів обох курсів не відрізняється;

– альтернативна гіпотеза (H_1): середній рівень успішності слухачів курсу «Монтажник дверних та віконних конструкцій» (практичний формат) відрізняється від середнього рівня курсу «Ізолювальник з термоізоляції» (традиційний формат).

2. Обчислимо середні бали та проведемо t-тест:

– середній бал для курсу «Ізолювальник з термоізоляції» - 8.0;

– середній бал для курсу «Монтажник дверних та віконних конструкцій» - 9.56;

– t-статистика: - 2.99;

– p-значення: 0.0045.

Оскільки $p \approx 0.0045$, яке менше стандартного рівня значущості (0.05), ми відхиляємо нульову гіпотезу. Це означає, що відмінність між середніми результатами двох курсів є статистично значущою.

Таким чином, можна стверджувати, що формат курсу «Монтажник дверних та віконних конструкцій», який реалізується за принципом Learning by Doing забезпечує значно вищий рівень успішності слухачів у порівнянні з традиційним форматом навчання курсу «Ізолювальник з термоізоляції». Проте необхідно провести додаткові дослідження для вивчення довгострокового впливу навчальних методів на кар'єрний розвиток слухачів та їх здатність адаптуватися до змін на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.П. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз / [В.П.Андрущенко, І.А.Зязюн, В.Г.Кремень, С.Д.Максименко, Н.Г.Ничкало]; В.П.Кремень (ред.) / АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К.: Наукова думка, 2003. – 854 с.

2. Аніщенко О.В. Партнерство в освіті дорослих як чинник розвитку громадянського суспільства / Олена Аніщенко, Світлана Ізбаш // Світ. – 2015. – № 7-8, лютий. – С. 3. – URL: http://www1.nas.gov.ua/svit/Article/Pages/15_7-8_3.aspx

3. Архипова С.П. Основи андрагогіки: навч. посібник / Архипова С.П. – Черкаси, 2002. – 92 с.

4. Бевз Г. Технології навчання дорослих / Г.Бевз, О.Главник; [упоряд.:

О.Главник, Г.Бевз]. – К.: Главник, 2006. – 112 с.

5. Біда О., Орос І., Гончарук В., Тютя М. Розвиток системи освіти дорослих у різних країнах світу // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Серія: педагогіка і психологія. – 2022. Випуск 70. – С. 92-98.

6. Богів Е.І. Неформальна освіта дорослих в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку / Е.І.Богів // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / [редкол. Л.Б.Лук'янова (голова) та ін.]. – Київ: Едельвейс, 2014. – Вип. 8. – С. 55-58.

7. Європейська Асоціація освіти дорослих (ЕАЕА). – URL: <http://www.eaea.org>

8. Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади: [монографія] / авт. кол.: Л.Б.Лук'янова, Л.Є.Сігаєва, О.В.Аніщенко та ін. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 272 с. – URL: <http://lib.iitta.gov.ua/11193/>

9. Освіта дорослих: сучасні стратегії і практики в Україні та зарубіжжі: монографія [Лариса Лук'янова]. – К.: ТОВ «Юрка Любченка», 2020. – 340 с.

10. Про Національну доктрину розвитку освіти: указ Президента України від 17.04.2002 №347/2002. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=347%2F2002>

11. Про освіту: закон України від 23.05.1991 №1060-ХІІ. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>.

12. Теорія і практика організації неформальної освіти молоді: [Навчальний посібник] / Надія Павлик. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 162 с.

Ірина ВАНІНА,
заступник директора з навчально-виробничої роботи
ЗП(ПТ)О «Регіональний центр професійної освіти
залізничного транспорту та агротехнічного сервісу»

М'ЯКІ НАВИЧКИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ: ВИМОГИ РОБОТОДАВЦІВ ТА ВИКЛИКИ МАЙБУТНЬОГО

Процес соціальної трансформації та становлення ринкової економіки в Україні змінює багато суспільних структур й інститутів, включаючи освіту та її окрему ланку – професійно-технічну. Серед невідкладних проблем одним із основних є питання невідповідності сформованого трудового потенціалу вимогам сучасного ринку праці. За умов переходу до багатуокладної ринкової економіки, введення нових форм господарювання в суспільстві виникає потреба в конкурентоспроможних робітниках кваліфікованої праці.

Сьогодні ЗП(ПТ)О мають адаптуватися до нових соціально-економічних умов і враховувати потреби ринку праці. Особливого значення це набуває при підготовці кваліфікованих робітників для агропромислового комплексу, де ринок праці потребує ініціативних, творчих, компетентних і висококваліфікованих робітників, підготовлених до виконання фахової роботи в умовах жорсткої конкуренції.

Виникає питання: *яким чином організувати освітній процес, щоб з оптимальними затратами часу готувати кваліфікованих робітників, здатних швидко адаптуватися на виробництві, вміти діяти самостійно, приймати нестандартні рішення і які могли б повною мірою задовольнити сучасні потреби роботодавців?* Вирішення цього питання ми вбачаємо у розвитку універсальних м'яких навичок у здобувачів освіти, опанувавши які вони отримують можливість професійно розвиватися, будувати кар'єру.

Важливою умовою для розвитку та подолання перешкод у напрямку вдосконалення агропромислового комплексу є сучасна якісна підготовка висококваліфікованих робітників, яка потребує творчого підходу викладачів та майстрів виробничого навчання до вибору змісту, форм, методів та засобів навчання, максимального використання досягнень сучасної педагогічної науки, нових педагогічних і виробничих технологій, які мають бути орієнтованими не лише на передачу готових знань, а й відображати ідеї розуміння та визнання чужої точки зору, повагу до особистості, організації співпраці та самовираження в діяльності, творчості, тобто на формування комплексу особистісних якостей здобувачів освіти. Це об'єктивно зумовлює зміни у змісті та методології підготовки кваліфікованих робітників.

З метою визначення вимог і характеристик, яким роботодавці віддають перевагу при працевлаштуванні, нами проведено їх опитування. Проаналізувавши результати опитування, зроблено висновки про те, що для того, щоб бути професіональним робітником, тракторист повинен мати ви-

сокий рівень точності і координації рухів, відповідний рівень стійкості, розподілу і переключення уваги, технічну кмітливість, пов'язану з відмінною зоровою пам'яттю. Відносна просторова ізолюваність та дефіцит спілкування під час робочого процесу вимагають високорозвиненої емоційно-вольової стійкості та таких м'яких навичок, як: самоконтроль, самостійність, відповідальність, акуратність, витривалість, працездатність, уважність, швидка реакція. Тому перед педагогічним колективом постало нагальне завдання: розробити освітні програми, які б не лише забезпечували теоретичні знання, але й акцентували увагу на практичному розвитку м'яких навичок, таких як комунікація, командна робота та управління часом. Важливо інтегрувати тренінги, симуляції та практичні заняття, які допоможуть здобувачам освіти адаптуватися до вимог роботодавців, покращуючи їх емоційну стійкість та здатність до самоконтролю.

Створення освітніх програм з професій, за якими навчаються здобувачі освіти закладу, базується на визначенні результатів навчання (очікуваних результатів) із компетентностей, які зазначені у відповідних стандартах. Це дає змогу прослідити результативність ланцюга: компетентності з професії – очікувані результати – результат навчання – кваліфікований робітник, який задовольняє потреби роботодавця та ринку праці.

Очікувані результати визначаються за допомогою трьох складових компетентнісного підходу: знаннєвого, діяльнісного та ціннісного (мотиваційного) компонентів. Визначення очікуваних результатів дає гнучкість програмного матеріалу, яку можна використовувати при створенні навчальних програм, які відповідатимуть вимогам тих базових підприємств, де будуть проходити професійно-практичну підготовку здобувачі освіти з відповідних

професій. У робочих навчальних планах дотримується принцип наступності, навчальні предмети розміщені за пріоритетом, що сприяє поступовому формуванню та розвитку професійних компетентностей. Така організація освітнього процесу спрямована на досягнення результатів навчання та набуття здобувачем освіти компетентностей, необхідних для самореалізації, особистісного розвитку, успішної професійної, соціальної та подальшої навчальної діяльності.

Для викладача і здобувача освіти на першому місці зараз стоїть комунікація. Найбільш актуальними є вміння педагога бачити, слухати, відчувати емоційні стани здобувачів освіти, враховувати їх інтереси і потреби, використовувати методи зворотнього зв'язку, створювати атмосферу співпраці. Таким чином здійснюється формування і розвиток soft skills, а саме: ситуативні вміння, знання, риси характеру, які допомагають не стільки бути висококваліфікованим фахів-

цем, скільки будувати кар'єру та сформувати власну репутацію.

Основними якісними показниками формування професійних компетентностей здобувачів освіти є високий рівень самостійного оволодіння новими знаннями, вміння пошуку корисної навчальної інформації із різних джерел та практичне використання її для набуття професійної майстерності. Це, насамперед, урок, на якому педагог уміло використовує всі педагогічні можливості для розвитку особистості здобувача освіти, її активного інтелектуального зростання, глибокого й осмисленого засвоєння знань з метою формування компетентної особистості.

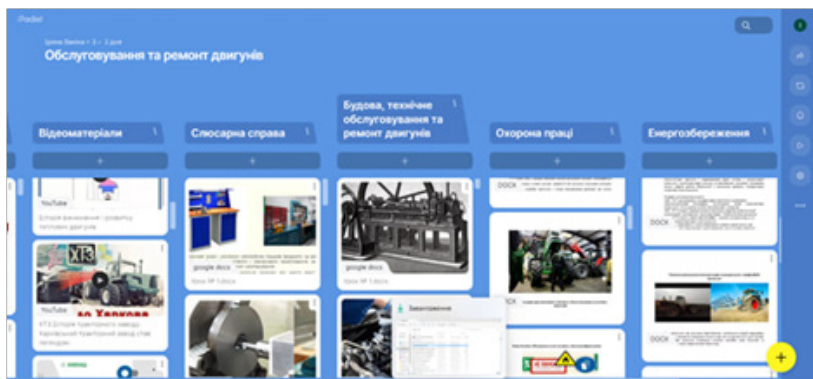
Підвищення ефективності уроків з професійно-теоретичної підготовки є можливим за умови застосування освітніх інновацій, сучасного навчально-методичного супроводу, поєднання традиційних та інноваційних технологій навчання. Впровадження інноваційних підходів до організації професійно-теоретичної підготовки має на меті формування професійних,

загальнопрофесійних та ключових компетентностей здобувачів освіти.

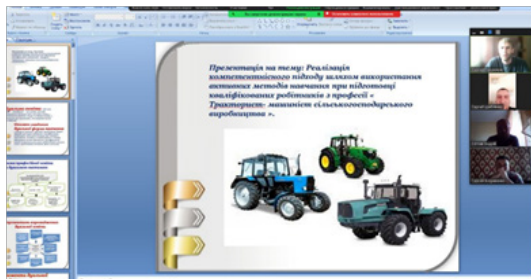
Використання сучасних інформаційних технологій є ключовою характеристикою дистанційного навчання, яке сприяє розвитку soft skills через активне спілкування здобувачів освіти під час онлайн-уроків, що покращує навички комунікації. Спільні онлайн-інструменти дозволяють працювати в групах, розвиваючи здатність до співпраці. Дистанційне навчання вимагає відповідальності за власне навчання, що сприяє розвитку тайм-менеджменту та самоорганізації.

Педагогічними працівниками ведеться активна робота над створенням сучасного електронного освітнього середовища з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва», яке міститиме у собі робочі зошити для здобувачів освіти, презентації, відеоматеріали, а також інтерактивні вправи для самостійного виконання.

Педагогами активно застосовуються технології інтерактивного навчання, які, на наш погляд, сприяють розвитку м'яких навичок, оскільки організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації.

Так, наприклад, на уроках з предметів «Трактори», «Сільськогосподарські машини», «Комплексна система технічного обслуговування» викладачі особливу увагу приділяють рольовим іграм, розв'язку економічних задач, методу проблемних ситуацій. При вирішенні проблемних ситуацій відбувається складна і найцінніша

для розвитку особистості розумова робота: пошук, здогад, зіставлення можливих шляхів, вибір рішення, залучення доказів, і далі – перевірка правильності і цінності рішення й обраних шляхів, аналіз результатів. По завершенні вивчення теми, викладач запитує здобувачів освіти: «Кого із одногрупників ви взяли б на роботу, а кому відмовили б і чому?»».

Здобувачі освіти вчаться аналізувати, порівнювати, приймати рішення і, як наслідок, розвивається їх критичне мислення. Якщо здобувачі освіти будуть володіти вмінням вирішувати проблеми, їх цінність для організацій, установ, де вони будуть працювати, зростає, крім того, вони отримають навички, які знадобляться їм протягом усього життя.

Гнучкість та толерантність – це необхідні особистісні навички у XXI сторіччі. Їх формування і розвиток відбувається через потребу адаптуватися до мінливих умов навчання і роботи, розв’язувати складні проблеми, необхідність враховувати думку інших.

Оптимальна можливість формування та розвитку цих навичок у здобувачів освіти з’являється під час проходження виробничого навчання. Свої

знання майстри виробничого навчання передають здобувачам освіти при навчанні професій, готують їх до соціалізації та громадянської активності. Здобувачі освіти мають можливість здобути практичні навички та досвід під час виробничої практики, працюючи на землях навчального господарства та в сільськогосподарських підприємствах. Це дозволяє їм ознайомитися з реальними умовами роботи, вивчити ефективні методи виробництва та зрозуміти специфіку аграрного сектору.

На сьогоднішній день заклад має державні акти на 98,5 га землі. На цій базі створено навчальне господарство, яке є основною базою для проведення виробничого навчання та виробничої

практики здобувачів освіти професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва». Ми маємо матеріально-технічну базу для вирощування сільськогосподарських культур (35 одиниць техніки). На землях навчального господарства здійснюється професійно-практична підготовка здобувачів освіти, де вони послідовно набувають первинні професійні уміння і навички виконання робіт. У складі учнівських бригад під керівництвом майстрів виробничого навчання здобувачі освіти беруть участь у польових роботах. Працюючи на землі, вони не лише закріплюють свої практичні навички, а і привчаються до раціонального та ефективного використання земельних ресурсів, дотримання сівозмін, дбайливого використання сільськогосподарської техніки, працювати в команді. Взаємодіючи у команді, здобувачі освіти вчаться розуміти різних людей, освоюють нові звички. Командна робота розвиває людей як у корпоративному світі, так і у звичайному житті.

Найважливішим чинником підвищення якості професійного навчання, адаптації молодих фахівців до нових економічних умов, закріплення їх на робочих місцях є соціальне партнерство.

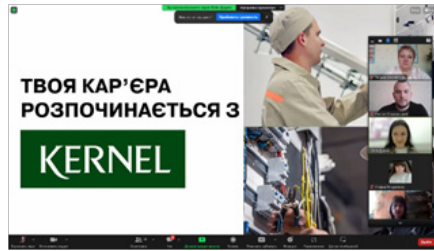
Соціальне партнерство – це, перш за все, довіра, це впевненість у завтрашньому дні, це професійні, висококваліфіковані робітничі кадри. Основою соціального партнерства є принцип співробітництва між роботодавцями і педагогічними працівниками, який реалізується у таких формах: укладання договорів на підготовку кваліфікованих робітників, проходження виробничого навчання і практики в умовах реального виробництва та працевлаштування, підвищення кваліфікації та стажування майстрів виробничого навчання.

Між закладом і Харківським обласним центром зайнятості укладено Меморандум про співробітництво. Працівники закладу беруть участь

у виїзних профорієнтаційних заходах. Заклад активно співпрацює з сільськогосподарськими підприємствами регіону: приватне підприємство «Агропрогрес», фермерське господарство «Паритет А», товариство з обмеженою відповідальністю агрофірма «Союзагро», приватне підпри-

емство «Андріївка», товариство з обмеженою відповідальністю агрофірма «Сади України», приватне сільськогосподарське підприємство «Мажарка», приватне підприємство «Схід Транс 17», а також розпочали співпрацю і готуємось укласти Меморандум про співробітництво з компанією «Кернел».

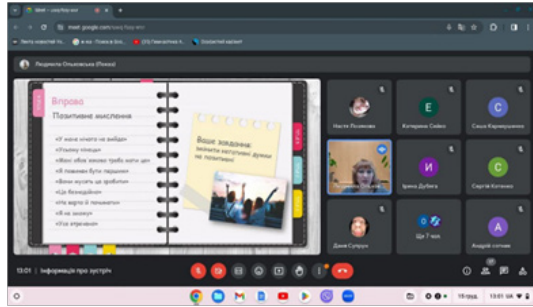
Основними формами співпраці нашого закладу із соціальними партнерами є ознайомлення з діяльністю підприємства, екскурсії, лекції, консультації, участь фахівців підприємства та організацій у складі державної кваліфікаційної атестації випускників, участь потенційних роботодавців у формуванні змісту професійної освіти, вдосконаленні навчальних планів та програм, організації виробничого навчання та виробничої практики, працевлаштування після закінчення навчання. Завдяки соціальному партнерству з підприємствами-роботодавцями здобувачі освіти забезпечуються робочими місцями під час проходження виробничої практики.

Навчальною програмою виробничої практики передбачено виконання здобувачами освіти виробничих завдань за певним кваліфікаційним розрядом. Для цього розробляються переліки навчально-виробничих робіт з урахуванням номенклатури робіт, що виконуються в цехах чи на об'єктах підприємств та графіки переміщення здобувачів освіти по робочих місцях для відпрацювання навчальних програм. По закінченні виробничої практики здобувачі освіти виконують пробні кваліфікаційні завдання, за результатами яких підприємства надають закладу відгуки про якість їх виконання та виробничі характеристики з рекомендаціями щодо відповідності знань та вмінь здобувачів освіти певному кваліфікаційному розряду.

З метою підвищення престижності робітничих професій, формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, сприяння розвитку підприємницької ініціативи, планування успішного кар'єрного розвитку учнівської молоді, залучення до дієвої співпраці роботодавців у закладі працює Центр розвитку кар'єри. Керівниками навчальних груп систематично проводяться профорієнтаційні заходи, організовуються онлайн-зустрічі із представниками роботодавців, екскурсії на підприємства.

Велику увагу формуванню soft skills – комунікативним, інтелекту-

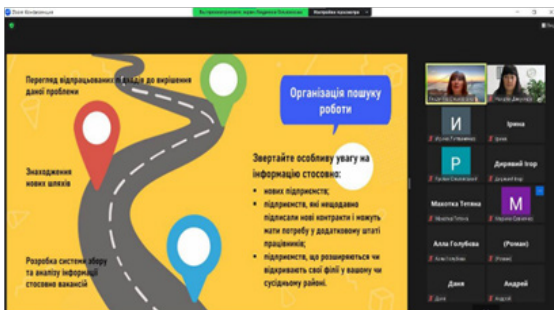
альним та соціальним компетентностям – приділяє практичний психолог. Вона систематично організовує тренінги, коучинги, консультації з учасниками освітнього процесу з питань особистісного та професійного розвитку. Серед проведених заходів: ді-

лова гра «Підготовка до зустрічі з роботодавцем», яка стала дієвим засобом підготовки здобувачів освіти до трудової діяльності та соціальних контактів; психологічна година «Абетка працевлаштування. Важливі навички для успішної кар'єри»; заняття з елементами тренінгу «Шляхи конструктивного виходу з конфліктної ситуації»; психологічна година «Стабілізація емоційного стану. Психологічна допомога при стресі» тощо.

Робота на сучасному аграрному виробництві, оснащеному найсклад-

нішими агрегатами та приладами, потребує від майбутніх фахівців не тільки добре розвинутих професійних навичок та знань, а також має бути розвинута висока культура технічного мислення, вміння аналізувати хід технологічного процесу, своєчасно та

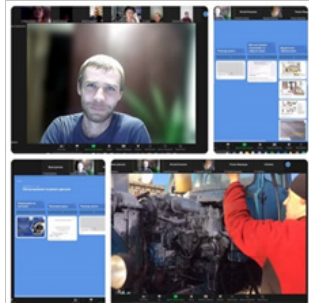
правильно вирішувати складні професійні завдання.

Якщо раніше професія здобувалася на все життя, то у сучасних умовах до робітників висувається абсолютно нова вимога – вимога «професійної мобільності», тобто здатність швидко оновлювати і навіть змінювати кваліфікацію. Професійна мобільність є необхідною складовою підготовки кваліфікованого робітника. Тому педагогічний колектив закладу знаходить у постійному пошуку найбільш ефективних форм і методів забезпечення якісної підготовки освітнього процесу.

Так, з метою реалізації міжнародного співробітництва у рамках Проєкту «Розвиток

трудового потенціалу для України», який здійснюється ГО «Міжнародна фундація розвитку» за сприяння Проєкту Агенства США з міжнародного розвитку – Проєкт USAID «Економічна підтримка України» було організовано короткострокове навчання для дорослого населення з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» за компетентністю «Обслуговування та ремонт двигунів» та з професії «Кухар» за компетентністю «Приготування страв та гарнів з овочів та грибів. Приготування бульйонів, супів та соусів».

Постійний пошук та прагнення до удосконалення якості підготовки конкурентоспроможних випускників підштовхнув нас до участі в оголошеному Міністерством освіти і науки України проєкті #100 майстерень, метою якого є оновлення майстерень закладів професійної освіти, які допоможуть здобувачам освіти ефективно і якісно навчатися найбільш потрібним професіям для країни та створити умови для підготовки фахівців, яких сьогодні критично бракує на ринку праці.

До обговорення питання щодо створення навчально-практичного центру (НПЦ) ми долучили керівників приватних підприємств, фермерських господарств, голову селищної ради смт Кегичівка. Під час зустрічей та обговорень дійшли спільної згоди щодо необхідності створення сучасного НПЦ з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» (категорія В1-комбайн), про що соціальні партнери направили до закладу листи-підтримки, а також листи про фінансову підтримку для відкриття НПЦ від селищного голови смт Кегичівка та ПП «Андріївка».

У результаті конкурсного відбору ми увійшли до проєкту #100 майстерень, які стануть осередками для навчання найпотрібніших професій у країні. Створений НПЦ стане платформою для ефективної співпраці влади,

бізнесу та закладу освіти і сприятиме взаємодії на практиці, що дозволить готувати для ринку праці вмотивованих, висококваліфікованих, мобільних робітників, здатних швидко реагувати на запити роботодавців.

Таким чином, можна зазначити, що на сучасному етапі розбудови інноваційної освіти актуалізується нагальна потреба у якісній підготовці кваліфікованих робітників – компетентних фахівців, які здатні знаходити рішення в будь-яких професійних та життєвих ситуаціях, ефективно взаємодіяти, творчо реагувати, мислити креативно, постійно удосконалюватися та навчатися, бути інноваційно спрямованими. Тому інтерес до soft skills і потреба в них щодня стають ще сильнішим. Традиційні знання не виключають використання сучасних технологій і інновацій. Навпаки, вони можуть бути основою для розробки новітніх підходів до сільського господарства, таких як використання дронів, сучасних систем інформаційної підтримки та біотехнологій.

Спільна взаємодія адміністрації, педагогічного колективу і здобувачів освіти з роботодавцями регіону сприяє популяризації професій, дозволяє вчасно реагувати на пропозиції роботодавців. Вирішуючи питання прийому на роботу, будь-який роботодавець прагне прийняти на роботу фахівця, який зможе налагодити добрі стосунки з колегами.

Від особистісного сприйняття й усвідомлення кваліфікованим робітником значущості soft skills залежить його успіх у професійній діяльності та затребуваність у конкурентному середовищі. Адже м'які навички – це навички нашої перемоги, що зміцнюють впевненість у собі, допомагають вистояти та плідно працювати кожному на своєму місці.

Список використаних джерел

1. Алексеева С.В. Развитие информационной культуры педагогических работников профессионально-технических учебных заведений: пособие / С.В.Алексеева, О.Д.Гуменный, В.В.Паржницький. – К., 2015. – 188 с. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/10042/1/rozvytok%20IK.pdf>
2. Бохан М.А. Развитие критического мышления у процессе обучения детей та молодежи. – URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2018/03/2018_03_29_2_Bohan.pdf
3. Гуляева О.А., & Соболенко О.В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навчальний посібник. – Дніпро: НМетАУ, 2017.
3. Дроздова Ю.В., & Дубініна О.В. Концептуальні підходи до визначення «soft skills» у сучасних освітніх та професійних моделях. Міжвузівський науково-методичний семінар «Soft skills – невід'ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті». – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. – С.31-34.
4. Коваль К.О. Развитие «soft skills» у студентів – один з важливіших чинників працевлаштування // Вісник Вінницького політехнічного університету. – 2015. – №2. – С.162-167.

5. Пехота О.М. Особистісно-орієнтована освіта і технології / Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна. – Київ: Віпол, 2000. – С.274-297.

6. Пироженко Л.В., Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. За ред. О.І.Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

7. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / Г.О.Сиротенко. – Х.: Основа, 2003. – 164 с.

8. Тимченко О.В. Формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців освіти. – URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2533

Оксана ВЕЛЬМОЖНА,
викладач ДНЗ «Куп'янський регіональний центр
професійної освіти»

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ІНТЕРАКТИВНОСТІ

*Якщо ми вчимо сьогодні так, як вчили вчора,
ми крадемо у наших дітей завтра.*

Д.Дьюї

У сучасному світі інформаційні технології займають центральне місце в багатьох сферах життя, включаючи освіту. Цифровізація освітнього процесу є необхідною умовою для забезпечення актуальності освітніх програм та їх відповідності вимогам ринку праці. Предмет «Інформатика», який пов'язаний із цифровими технологіями, є особливо важливим для розвитку цифрової грамотності здобувачів освіти.

Основною складовою сучасного навчання є інтерактивність, що робить уроки більш захоплюючими для здобувачів освіти та сприяє кращому засвоєнню знань. Впровадження цифрових інструментів, таких як платформи для онлайн-навчання, інтерактивні тести, вікторини та середовища для програмування, дозволяє реалізувати ці елементи на високому рівні. Метою цієї роботи є дослідження ефективності використання цифрових інструментів на уроках інформатики та їх впливу на підвищення інтерактивності освітнього процесу.

Сучасний світ переживає епоху стрімкого розвитку технологій, які проникають у всі сфери нашого життя. Сьогодні здобувачі освіти не лише споживають інформацію, але й активно взаємодіють із нею через різноманітні цифрові інструменти. Викладання інформатики як одного з ключових навчальних предметів у сучасній освітній системі, вимагає нових підходів і методів, які забезпечують високу ефективність навчання та інтерактивність на уроках.

Важливим аспектом використання цифрових інструментів є можливість диференційованого підходу до навчання. Завдяки використанню технологій викладач може враховувати індивідуальні особливості кожного здобувача освіти, його темп навчання та рівень підготовки. Це дозволяє створити більш персоналізований навчальний досвід, що, в свою чергу, підвищує мотивацію здобувачів освіти і сприяє глибшому засвоєнню матеріалу.

У цій статті ми розглянемо основні цифрові інструменти, які можуть бути використані на уроках інформатики, їхні переваги та можливість для підвищення ефективності та інтерактивності освітнього процесу. Обговоримо також практичні приклади використання цих інструментів, які можуть бути впроваджені в освітній процес, щоб зробити його більш динамічним, цікавим та продуктивним.

Цифрові інструменти в сучасній освіті: переваги та виклики

Цифрові інструменти стали невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу, пропонуючи широкий спектр можливостей для здобувачів освіти та педагогів. Вони забезпечують доступ до навчальних матеріалів, комунікацію між здобувачами освіти та викладачами, інтерактивність та персоналізовані навчальні траєкторії. Серед основних переваг використання цифрових інструментів можна виділити:

- **Доступність:** здобувачі освіти можуть отримувати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час і з будь-якого місця, що особливо актуально в умовах дистанційного навчання.
- **Інтерактивність:** за допомогою цифрових інструментів можна зробити уроки більш цікавими; це можуть бути вікторини, інтерактивні завдання або лабораторні роботи у віртуальному середовищі.
- **Персоналізація:** цифрові платформи дозволяють налаштовувати завдання відповідно до рівня знань і темпу навчання здобувачів освіти.
- **Зворотній зв'язок:** завдяки використанню таких платформ, як Google Classroom, Edmodo або Moodle, викладач може оперативно надавати зворотній зв'язок, а здобувачі освіти можуть швидко отримувати оцінки та рекомендації для покращення своїх результатів.

Однак впровадження цифрових інструментів у освітній процес має свої виклики:

- **Технічні обмеження:** у деяких закладах освіти може бути відсутня належна технічна база, а здобувачі освіти можуть не мати доступу до пристроїв або Інтернету вдома.
- **Цифрова грамотність:** не всі здобувачі освіти та педагоги володіють необхідними навичками для ефективного використання цифрових інструментів.
- **Втрата особистого контакту:** під час дистанційного навчання важливо забезпечити не лише передачу знань, але й підтримувати соціальну взаємодію між здобувачами освіти та педагогом.

Роль цифрових інструментів у підвищенні ефективності навчання

Цифрові інструменти стають дедалі важливішими в освітньому процесі, допомагаючи зробити його більш структурованим, ефективним та привабливим для навчання. Розглянемо детальніше, як вони впливають на підвищення ефективності навчання.

– Платформи для дистанційного навчання, такі як Google Classroom або Google Meet, дозволяють викладачам чітко організовувати уроки, створювати завдання та відстежувати їх виконання, слідкувати за прогресом кожного учня, виявляти слабкі місця і своєчасно коригувати освітній процес. Здобувачі освіти мають доступ до матеріалів у зручний для них час, що сприяє самодисципліні та вмінню планувати. Завдяки можливості вести

діалог із викладачем безпосередньо на платформі, вони можуть своєчасно отримувати відповіді на запитання та розвивати навички самостійної роботи, бачити свої досягнення та виправляти помилки.

– Інструменти для створення інтерактивних матеріалів (LearningApps, Quizlet, Kahoot) дозволяють додавати ігрові елементи, тести, вікторини, анімації, що робить навчання цікавішим. Це підвищує зацікавленість здобувачів освіти, оскільки вони можуть взаємодіяти з матеріалом і краще засвоювати інформацію. Наприклад, інтерактивні вправи на LearningApps допомагають у формуванні критичного мислення, навчаючи здобувачів освіти логічно мислити та аналізувати ситуації.

– Цифрові інструменти дозволяють створювати персоналізовані завдання відповідно до рівня знань і потреб учнів. Викладач може швидко створити кілька варіантів завдань, що підходять для різних груп здобувачів освіти, забезпечуючи індивідуальний підхід і сприяючи глибокому розумінню матеріалу. Наприклад, у Quizlet можна підготувати різні рівні складності завдань, дозволяючи учням працювати у власному темпі.

– Інтерактивні завдання в таких інструментах, як Wordwall, Quizlet, LearningApps, а також інші платформи для створення інтерактивних вправ, сприяють розвитку критичного та логічного мислення. Здобувачі освіти мають можливість вирішувати задачі, розв'язувати проблеми та самостійно аналізувати інформацію, що розвиває їхні інтелектуальні здібності та стимулює інтерес до вивчення нового.

– Інструменти для командної роботи, такі як Google Docs, Miro, сприяють розвитку комунікативних навичок та вмінню працювати у команді. Здобувачі освіти можуть спільно працювати над проектами, обмінюватися ідеями та розвивати навички колаборації, що є важливими в сучасному світі. Командна робота підвищує зацікавленість і мотивацію до навчання, сприяючи формуванню відповідальності та навичок управління часом.

Отже, цифрові інструменти надають величезні можливості для підвищення ефективності освітнього процесу, пропонуючи викладачам і здобувачам освіти нові способи для організації, структурування, персоналізації навчання та розвитку навичок, необхідних у майбутньому. Завдяки їм, навчання стає цікавим, доступним та інтерактивним, що позитивно впливає на результати та загальний рівень освіченості здобувачів освіти.

Використання цифрових інструментів у дистанційному навчанні на уроках інформатики

Дистанційне навчання значно розширює можливості для організації освітнього процесу завдяки різноманітним цифровим інструментам. Однією з основних особливостей такого навчання є наявність як синхронної, так і асинхронної взаємодії.

Розглянемо приклад уроку інформатики для здобувачів освіти 10-11 класів, де використовуються різні цифрові інструменти.

РОЗРОБКА УРОКУ ІНФОРМАТИКИ

Тема: Поняття бази даних і систем керування базами даних (СКБД), їх призначення.

Мета уроку:

Освітня: сформувати уявлення про поняття бази даних, СКБД та їх призначення; ознайомити з основними елементами баз даних.

Розвиваюча: розвивати навички логічного мислення, пам'яті, роботи з базами даних та відповідними онлайн-інструментами; розвивати пізнавальну активність.

Виховна: виховувати захоплення інформатикою як наукою прогресивною, цікавою, необхідною для навчання та роботи в сучасному інформаційному суспільстві, уважність, дисциплінованість під час роботи на ПК, культуру навчальної праці.

Очікувані результати:

- Здобувачі освіти пояснюють, що таке «база даних» і СКБД, призначення баз даних та СКБД у зберіганні, організації та доступі до даних.
- Розуміють різницю між базою даних та СКБД.
- Розуміють основні типи баз даних (реляційні, ієрархічні, мережеві, документо-орієнтовані).
- Знають популярні системи (Microsoft Access, MySQL) і їх можливості.
- Застосовують знання в практичних завданнях, користуючись цифровими платформами для опрацювання матеріалу.
- Пояснюють значення баз даних у різних сферах (бізнес, медицина, освіта, соціальні мережі).
- Наводять приклади використання баз даних у повсякденному житті (банківські системи, електронні записи в лікарнях, системи електронних бібліотек).

Дидактичне забезпечення:

- мультимедійна презентація у застосунку Microsoft PowerPoint;
- відеоматеріал за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=y9va9dqdsrg&authuser=1>;
- флеш-карти: <https://quizlet.com/968596452/flashcards>;
- тест «Підбір»: <https://quizlet.com/968596452/match>;
- інтерактивна вправа «Доповніть речення»: <https://wordwall.net/uk/resource/80771764>;
- інтерактивна вправа «Пошук слів»: <https://wordwall.net/uk/resource/81517282>;
- інтерактивна вправа «Поєднайте поняття та його визначення»: <https://learningapps.org/watch?v=peyjaz86k24>;
- інтерактивна вправа «Встановіть вид моделі даних»: <https://learningapps.org/watch?v=p30guek4a24>;
- різнорівневий тест на Google Forms: <https://forms.gle/>

eGfEuAFiseKba3BGB7;

– функціональне тестування «На Урок» <https://naurok.com.ua/test/join?gamecode=7325897>.

Обладнання:

– Доступ до інтернету, пристрої з підтримкою Google Classroom, Google Meet, LearningApps, Wordwall, Quizlet, YouTube, Google Forms.

СТРУКТУРА УРОКУ

1. Організаційний момент (2 хв.)

– Привітання в Google Meet.
– Відкриття заняття в Google Classroom: розміщення теми, цілей та плану уроку.
– Налаштування на роботу.

2. Актуалізація знань (5 хв.)

Інструктаж з правил техніки безпеки під час роботи за ПК.

Вправа «Так чи ні?». Здобувачі освіти дають однозначні відповіді на запитання викладача у формі фронтального опитування. Коментує викладач.

1. Чи доводилось вам здійснювати пошук серед великої кількості інформації?

2. Чи користувались ви каталогом для пошуку будь-чого?

3. Чи доводилось вам на інших дисциплінах працювати з таблицями?

4. Чи доводилось вам у житті зустрічати інформацію, яка подана у вигляді таблиці?

5. Чи вивчали ви програму, яка працює з таблицями?

6. Чи вивчали ви програму, інтерфейс якої є таблиця?

Активний метод: брейнштормінг в Google Meet. Викладач ставить запитання: «Що ви знаєте про бази даних і де вони можуть використовуватись?». Учні діляться своїми думками в чаті або вголос. Викладач узгаляльне відповіді.

3. Мотивація навчальної діяльності: повідомлення теми, мети і завдань уроку (1 хв.)

У житті дуже часто ми маємо справу з табличною інформацією: розклад руху потягів, літаків, занять, перелік медичних препаратів, літератури. Велику кількість інформації легше зберігати, опрацьовувати, якщо вона організована у певному вигляді. До того ж пошук повинен бути зручним, а сама інформація – подана в доступній для розуміння формі. Ці поняття лежать в основі електронних баз даних. Для з'ясування і усвідомлення цих понять перейдемо до вивчення нової теми.

4. Вивчення нового навчального матеріалу (20 хв.)

Викладення нового матеріалу з переглядом мультимедійної презентації (рис.1 на стор.52) і відеоматеріалу на YouTube каналі: <https://www.youtube.com/watch?v=Y9VA9DQDSRg&authuser=1> (рис.2 на стор.53, рис.3 на стор.54).

Поняття бази даних та СКБД

База даних (БД) – це збирання даних різного типу про об'єкти певної предметної області та взаємозв'язки між ними. Дані зберігаються, оновлюються й опрацьовуються за встановленими правилами.

Робота з БД, зазвичай, здійснюється за допомогою спеціального програмного забезпечення – системи керування базами даних (СКБД). Нині існує значна кількість СКБД, наприклад: Access, dBase, Paradox тощо. Призначення СКБД полягає у створенні структури БД, введенні, оновленні даних, пошуку необхідних даних та їх опрацюванні за певним алгоритмом. Важливою функцією СКБД є також забезпечення цілісності та безпечності даних.

За моделями даних виділяють: реляційні, ієрархічні, мережні (складаємо схему).

У реляційній моделі дані організуються у вигляді таблиць, що складаються з полів (стовпців) та записів (рядків). В ієрархічній моделі об'єкти нижнього рівня підпорядковуються об'єктам верхнього рівня. Мережна модель подібна до ієрархічної, але зв'язки можуть бути будь-якими.

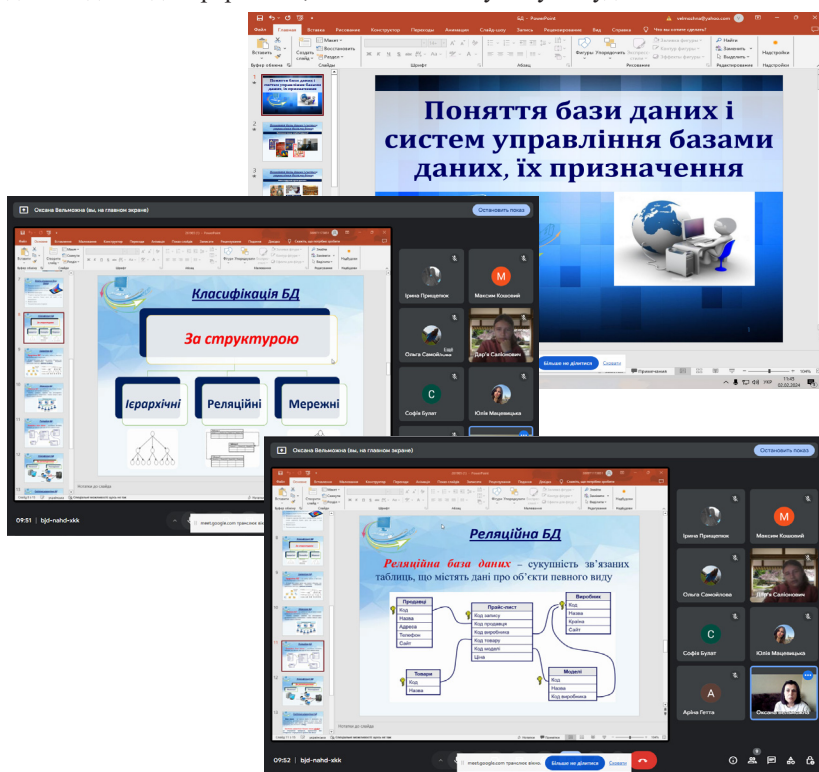

Рис. 1

Основні види БД

• **Реляційні БД:** дані зберігаються у вигляді таблиць, де кожен рядок представляє запис, а кожен стовпець – характеристику. Прикладом є таблиця з даними про учнів, де стовпці – це «Прізвище», «Ім'я», «Вік», а рядки – інформація про кожного учня.

• **Об'єктно-орієнтовані БД:** дані зберігаються у вигляді об'єктів, які мають певні характеристики і взаємозв'язки. Вони використовуються в програмах, де працюють зі складними структурами даних, наприклад, у комп'ютерних іграх.

• **Документно-орієнтовані БД:** дані зберігаються як документи (зазвичай, у форматі JSON чи XML). Використовуються для зберігання великих обсягів неструктурованих даних.

СКБД Access – це реляційна база даних, що входить до складу пакету Microsoft Office. Основними об'єктами є таблиці, форми, звіти, запити, (макроси, модулі).

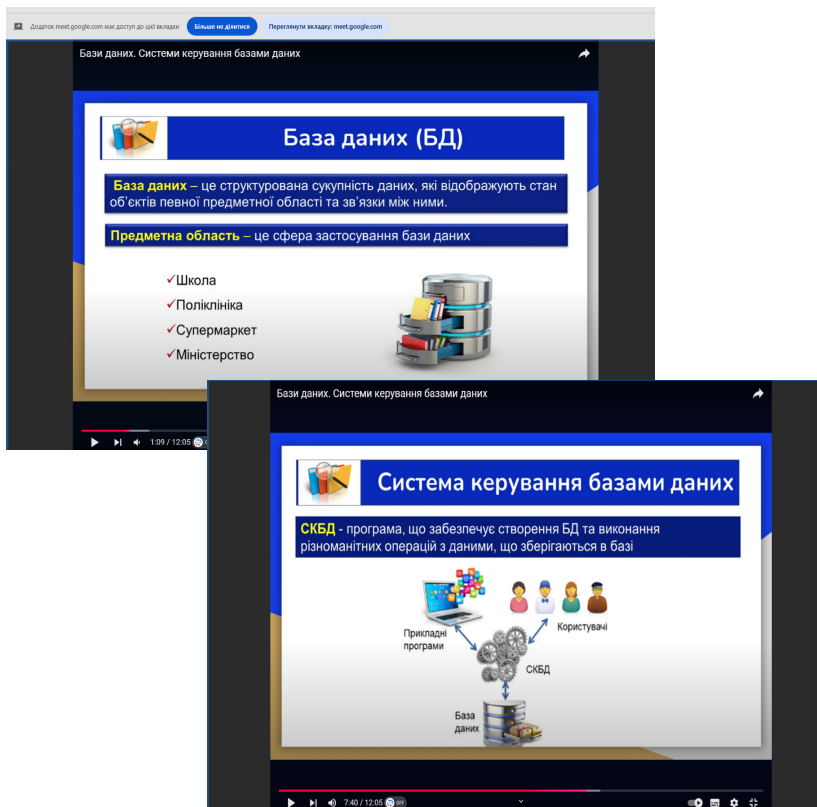

Рис. 2 (YouTube)

Основні функції СКБД

- Збереження даних: СКБД дозволяє створювати БД і забезпечує надійне зберігання інформації.
- Управління даними: дозволяє змінювати, додавати та видаляти дані в базі.
- Пошук і сортування: забезпечує швидкий пошук інформації та впорядкування даних за певними критеріями.
- Захист даних: забезпечує безпеку даних від несанкціонованого доступу.
- Підтримка багатокористувацької роботи: дозволяє одночасно працювати з БД багатьом користувачам.

Переваги використання БД і СКБД

- Зручний доступ до великого обсягу інформації.
- Легкість в оновленні даних.
- Захист інформації від втрат і несанкціонованого доступу.
- Ефективна робота з великими обсягами даних.

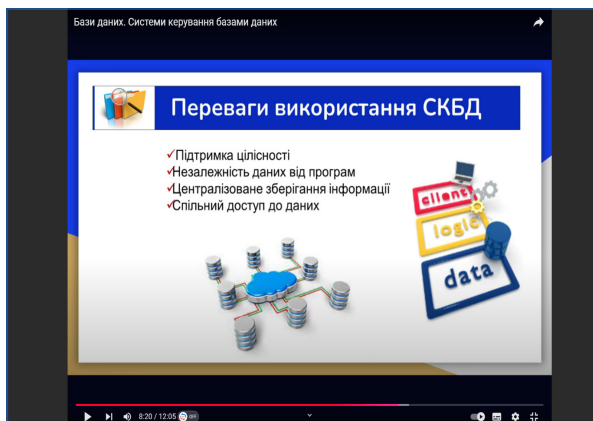

Рис. 3 (YouTube)

Етапи створення бази даних

- Постановка завдання.
- Створення інформаційної моделі БД.
- Визначення моделі даних.
- Створення структури БД із використанням однієї із СКБД або однієї з мов програмування.
- Уведення даних.
- Тестування БД, її корекція.

БД і СКБД широко використовуються для зберігання й обробки великої кількості інформації в різних сферах: у школах, бібліотеках, лікарнях, банках і великих компаніях. Вони допомагають швидко отримувати доступ

до потрібних даних, забезпечують їх безпеку і точність, що робить роботу більш ефективною.

◆ Використання цифрових платформ Quizlet

Пояснення основних термінів у Quizlet. Здобувачі освіти знайомляться з термінами через флеш-карти: <https://quizlet.com/968596452/flashcards>, тест «Підбір»: <https://quizlet.com/968596452/match>. (рис.4).

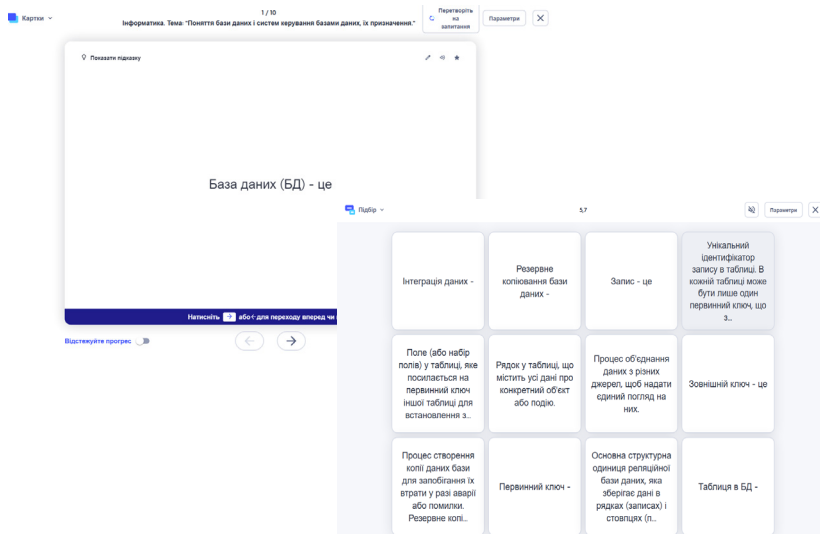

Рис. 4 (Quizlet)

◆ Використання цифрової платформи Wordwall

Здобувачі освіти виконують інтерактивні вправи «Доповніть речення»: <https://wordwall.net/uk/resource/80771764>, «Пошук слів»: <https://wordwall.net/uk/resource/81517282> (рис.5).

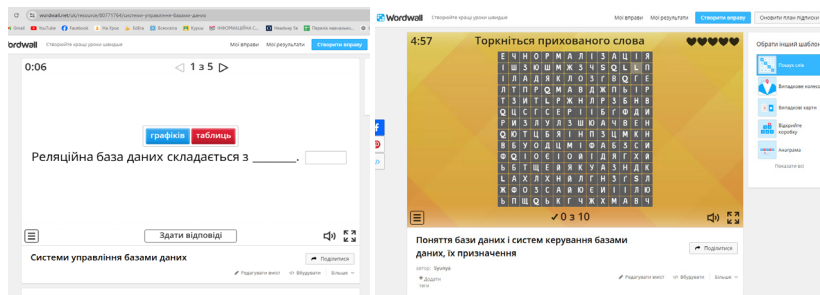

Рис. 5 (Wordwall)

5. Практична робота (10 хв.)

◆ Робота на платформі Google Forms

Здобувачі освіти виконують різнорівневий тест на Google Forms: <https://forms.gle/noQZ12P1v4GMzE3A6> із запитаннями на розуміння основних понять та нових термінів. (рис.6).

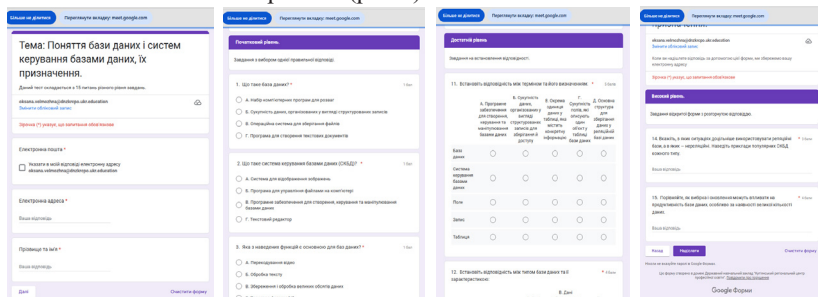

Рис. 6 (Google Forms)

6. Закріплення знань (5 хв.)

◆ Активний метод: інтерактивні вправи на LearningApps

Викладач надає посилання на інтерактивні вправи: «П'єднайте поняття та його визначення»: <https://learningapps.org/watch?v=peyjaz86k24>, «Встановіть вид моделі даних»: <https://learningapps.org/watch?v=p30guek4a24>, щоб повторити матеріал у цікавій формі. Учні активно беруть участь, відповідаючи на запитання в реальному часі (рис.7).

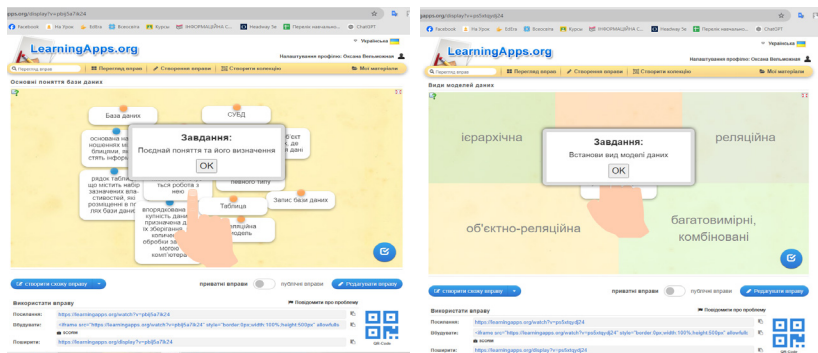

Рис. 7 (LearningApps)

Огляд завдань і спільне обговорення відповідей.

7. Підсумок уроку (2 хв.)

- Підсумок пройденого матеріалу в Google Meet.
- З'ясування, як учні засвоїли матеріал уроку: проводимо «Мозковий штурм».

1. БД – це ...
2. СКБД – це ...
3. Назвіть типи БД.
4. Найпоширенішою БД є ...
5. Назвіть функції СКБД.
6. Яка СКБД входить до пакету Microsoft Office?
7. Для чого потрібні СКБД?

8. Домашнє завдання. Здобувачі освіти отримують посилання в Google Classroom на додатковий матеріал для самостійного опрацювання основних понять:

- Додатковий тест На Урок: <https://naurok.com.ua/test/join?gamecode=7325897>, щоб перевірити розуміння основних понять і закріпити вивчений матеріал.
- Вивчити опорний конспект.

Пропозиції щодо вдосконалення використання цифрових інструментів

Попри позитивні результати існує кілька напрямків, за якими можна вдосконалювати використання цифрових інструментів у навчанні інформатики. Зокрема, необхідно:

1. Забезпечити технічну підтримку: не всі здобувачі освіти мають однакові технічні можливості, тому заклади освіти повинні надавати доступ до необхідних ресурсів, таких як комп'ютери або Інтернет.

2. Навчати цифрової грамотності: необхідно підвищувати рівень цифрової грамотності як здобувачів освіти, так і педагогів, щоб кожен міг ефективно використовувати цифрові інструменти для навчання.

3. Інтеграція нових технологій: постійний розвиток технологій відкриває нові можливості для навчання. Наприклад, можна активно впроваджувати віртуальні лабораторії для проведення експериментів з програмування або алгоритмів.

4. Індивідуалізація навчання: педагогам слід продовжувати використовувати можливості цифрових платформ для налаштування індивідуальних траєкторій навчання здобувачів освіти, що дозволить враховувати їхні здібності та рівень підготовки.

Важливим є те, що цифрові інструменти індивідуалізують процес навчання та створюють середовище для більш активної взаємодії здобувачів освіти з матеріалом. Однак для максимального використання їхнього потенціалу необхідно постійно вдосконалювати технічну підтримку, підвищувати рівень цифрової грамотності та впроваджувати новітні технології.

Загалом, цифрові інструменти відкривають нові горизонти для сучасної освіти, сприяючи створенню динамічних, ефективних та захопливих уроків.

Список використаних джерел

1. Локшина О.І. Використання цифрових технологій в освіті. – Київ: Педагогічна преса, 2020.
2. Петров М.В. Цифрові інструменти для навчання програмуванню. – Харків: Освіта, 2021.
3. Іваненко Т.Г. Інтерактивне навчання в умовах цифровізації освіти. – Львів: Світ, 2019.
4. Сорока С.А. Цифрові платформи для дистанційного навчання. – Одеса: Одеський державний університет, 2022.
5. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. – International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, 2019.
6. Anderson T. The Theory and Practice of Online Learning. – Edmonton: Athabasca University Press, 2020.
7. Dillenbourg P. Orchestrating Classroom Activities with Technology. – Computers & Education, 2021.
8. Bates A. W. Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning. – Vancouver: Open Learning Press, 2020.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Оксана ДОЛЖЕНКОВА,
заступник директора з навчально-виховної роботи
ДНЗ «Харківське вище професійне училище № 6»

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

*Патріотизм – це, сплав почуття й
думки, осягнення святині –
Батьківщини – не тільки розумом, а
й передусім серцем...
Патріотизм починається з любові
до людини.
Патріотизм починається з коліски.*

Василь Сухомлинський

Національно-патріотичне виховання сучасної молоді базується на національних традиціях українського народу і є ідейною силою національної свідомості. В умовах, коли Україна, з одного боку, перебуває на шляху радикальних політичних, соціальних та економічних перетворень, а з іншого – знаходиться у стані загрози її національній безпеці, національно-патріотичному вихованню належить пріоритетна роль.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблема патріотичного виховання є надзвичайно актуальною, оскільки здобувачі освіти забувають своє коріння, не знають історії.

На сьогодні ми маємо знецінення традиційних моральних цінностей, пропаганду жорстокості, насильства, невизначеність в оцінці подій історичного минулого українського народу.

У контексті подальшої розбудови суспільства виникає потреба у формуванні активної, творчої особистості з почуттям любові та відданості Батьківщині, національної гордості, служіння своєму народові, розуміння та співпереживання за історію та культуру, прагнення утвердження у світі як конкурентоспроможного громадянина суспільства і держави.

Для реалізації мети та завдань національно-патріотичного виховання розробляється щороку план виховної роботи закладу та плани виховної роботи керівників груп. Ці плани охоплюють всі напрямки виховання: патріотичне, правове, моральне, художньо-естетичне, трудове, фізичне, екологічне, превентивне та включають в себе календарні, традиційні позаурочні заходи, конкурси.

Національно-патріотичне виховання входить у систему заходів з виховної роботи: під час уроків та позаурочних заходів викладачі створюють умови для формування особистості з активною громадянською позицією.

З метою організації патріотичного виховання учнівської молоді в за-

кладі проводяться різноманітні заходи. Так, наприклад:

1. Заходи, що виховують любов до рідної мови:

– здобувачі освіти долучилися до флешмобу «Мова моя солов'їна» з нагоди Дня української писемності та мови, записали відео з виконанням віршів та пісень українських виконавців;

– стали учасниками освітньо-розважального заходу за мотивами телевізійної програми «Солов'їне шоу» та отримали подарунок – QR-код доступу до безкоштовних ресурсів мовних курсів та платформ, що стануть у нагоді при вивченні української мови;

– до Дня письменності та мови долучилися до написання Всеукраїнського радіодиктанту Національної Єдності з метою пропагування грамотності, підтримки та розвитку державної мови, виховання високої мовленнєвої культури.

Системна робота сприяє формуванню моральних ідеалів, встановленню живого зв'язку минулого з сучасністю, вихованню почуття гордості за свій край, за свій народ.

2. Заходи, пов'язані з вивченням історії рідного краю і народу: історичне краєзнавство (відвідування місць історичних подій, вивчення літератури, збирання документів та матеріальних пам'яток, влаштування виставок, заочна подорож «Україно, ти моя прекрасна»), святкування Дня Конституції, Дня Незалежності України, Дня Соборності України.

3. Заходи з військово-патріотичного виховання: інсценізація патріотичної пісні, відзначення Дня пам'яті та примирення, дня пам'яті Героїв Крут, «Козацькі забави», інтелектуальні вікторини «Пишаємося подвигами предків», уроки пам'яті, уроки мужності «Зростаємо громадянами – патріотами землі, що Україною зветься», заходи з нагоди 210-річчя з дня народження Великого Кобзаря.

4. Краснавчо-пошукові заходи:

– зустрічі з випускниками та викладачами – учасниками АТО, ООС, повномасштабного вторгнення, родичами загиблих захисників Батьківщини;

– випуск плакатів, буклетів, газет за матеріалами пошукової діяльності. Історію про себе і війну нам розповів воїн взводу вогневої підтримки бригади швидкого реагування Національної гвардії України «Рубіж», з позивним «Борзий», колишній учень групи СР-7-7/8, Максим Нагула. «Ніколи не забуду перелякане обличчя окупанта, з яким ми пересіклися поглядом, я – це останнє, що він побачив у своєму житті»;

– до Дня Збройних Сил України проведено пошукову роботу: зібрано інформаційні матеріали та світлини випускників училища, які захищають територіальну цілісність та незалежність Батьківщини, для наповнення стенду «Сучасні герої – випускники училища» та створення віртуального музею «Україна починається з тебе».

5. Інформаційні заходи:

– *бесіди* («Я – громадянин-патріот незалежної держави України»,

«Пам'яті вдячні нащадки», «Моя рідна Україна», «Знати і поважати Герб своєї Вітчизни, Прапор, Гімн», «Наша Вітчизна – Україна», «Державна символіка Батьківщини», «Твої права та обов'язки», «Патріотизм – нагальна потреба України», «Моя земля – земля моїх предків», «Україно, матінко моя», «Символи України», «І синє небо, і жовте колосся», «Народні символи тощо);

– *семінари*, «круглі столи», конференції («У пам'яті світ врятований», «Люблю я свій народ – цінюю його звичаї», «Що значить бути патріотом?», «Ми – європейці: реальність і перспективи»);

– *години спілкування* («Кольори, що дають надію», «Виховання поваги до державної символіки – важливий елемент виховання патріотизму», «Ми всі – українці, єдина сім'я», «Я – громадянин і патріот держави», «Я – українець!»), «Можна все на світі вибирати синові, вибрати не можна тільки Батьківщину!»).

6. Співпраця з органами виконавчої влади, громадськими організаціями, закладами культури й освіти щодо героїко-патріотичного виховання учнівської молоді. У 2023 році в Харківській районній бібліотеці відбулась чергова зустріч учнів училища з воїном-письменником, мінометником військової частини №3017, автором віршів, прози та пісень з презентацією фронтового щоденника, написаного в окопах та бліндажах Бородаєм Олегом Миколайовичем, що в далекому 1993 році, розпочинав свою педагогічну діяльність викладачем математики та фізики в нашому училищі, а з 2014 року боронить наш спокій, щоденно наражаючись на небезпеку. Олег Миколайович під час творчих зустрічей розповідав про свій життєвий шлях, декламував вірші та виконував власні пісні під супровід гітари. Він подарував бібліотеці училища збірку власних віршів «**Відлуння окопів**» з автографом. Олег Миколайович нагороджений пам'ятною медаллю «За оборону міста-героя Харків».

Для досягнення мети патріотичного та громадянського виховання суттєву роль відіграють позакласні виховні заходи. Вони сприяють поглибленню знань учнів з історії та культури українського народу, його традицій, формуванню патріотичних поглядів, переконань і почуттів, відповідальної поведінки.

Під час проведення виховних годин до пам'ятних дат викладачі училища використовують інноваційні форми роботи. Так, з нагоди Дня Гідності та Свободи викладач історії України училища провела виховні заходи на тему: «Вільні творити майбутнє» (здобувачі освіти виконали інтерактивну вправу «Метафоричні світлинки»).

Не менш важливу функцію у патріотичному вихованні підрастаючого покоління виконує Телеграм-канал училища, де публікуються різноманітні дописи про історичне минуле держави, ювілейні дати, здобувачам освіти пропонуються до перегляду інформаційні відео та інтелектуальні вправи.

Сучасні освітні виклики торкаються діяльності як педагогів, так і учнів. Останні набагато активніше залучаються до участі в житті суспільства через учнівські органи самоврядування. Форми такої роботи не є новими, але зараз вони відіграють помітну роль в освітньому процесі.

Учнівське самоврядування – це один із шляхів практичної підготовки свідомих громадян, патріотів своєї країни. Участь у таких засіданнях сприяє розвитку соціальної активності, поглибленню патріотичних почуттів, відповідальності за власну долю та долю однолітків, вчить їх відстоювати свої права, поважати закони, бути небайдужими до проблем окремої людини, суспільства, держави.

Учнівський парламент в училищі має більш ніж десятилітню історію, свої традиції, досягнення. Створений і діє відповідно Статуту органу учнівського парламенту, який має організаційно-змістову модель діяльності. Самоврядування учнів здійснюється через самостійне планування колективної діяльності, організацію цієї діяльності, аналіз дій, підведення підсумків зробленого, прийняття відповідних рішень. До плану включені також виховні години, предметні тижні, інші форми педагогічного впливу на учнів.

Отже, розвиток національно-патріотичного виховання – це планомірна виховна діяльність, у ході якої здобувачі освіти поступово усвідомлюють свою приналежність до родини, колективу, народу, держави.

Нові акценти національно-патріотичного виховання можна звести до наступного:

- громадянам України потрібно навчитися жити в повазі;
- осереддя сучасного патріотичного виховання – вироблення переконаності у здобувачів освіти і дорослих в тому, що сила українців в їх єдності;
- спільні цінності, правила гри, спосіб життя.

Отже, патріотичне виховання – це суспільна діяльність, яка формує ставлення людини до себе, до свого народу й Батьківщини. Це ставлення виявляється у відповідних почуттях, переконаннях, ідеях.

Список використаних джерел

1. Богомоллова Н.М., Князева О.В., Коротюк М.Г., Лісний Л.Л., Мальований М.М., Петков С.В., Побужанська А.В., Пritула О.Л. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді: навчально-методичний посібник. – К.: 2016, 148 с.
2. Відмиш Л.І. Система національного виховання: шляхи і засоби реалізації // Виховна робота в школі. – 2021. – № 8. – С.7-10.
3. Гарнійчук В.О. Сутність і структура патріотизму старших підлітків // Управління освітою (Шкіл. світ). – 2019. – № 20. – С.22-23.
4. Захаренко С.А, Коваленко О.І. Формування громадянина – патріота у педагогічній системі // Рідна школа. – 2023. – № 6. – С.36-40.

5. Сухорукова В.М. Як виховати патріота? – Х.: Вид-во «Ранок», 2015. – С.3-27.
6. Лавринович О.В. Право на вибір: потреба чи проблема. – КВ.: ОВК., 2019. – 336 с.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ: ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

З початком дистанційного та змішаного навчання, починаючи з 2020 року, ми опинилися перед новими викликами, які кардинально змінили підходи до організації виховної роботи в ЗП(ПТ)О. Зміни, зумовлені цією трансформацією, торкнулися всіх аспектів процесу виховання, зокрема, й національно-патріотичного, яке є важливою складовою формування національної свідомості та громадянської відповідальності молоді.

Перехід на дистанційну та змішану форму навчання поставив педагогів перед важливим завданням: як підтримати виховний процес в умовах обмеженої фізичної взаємодії? Патріотичне виховання, яке раніше було нерозривно пов'язане з безпосередньою участю здобувачів освіти у заходах в закладах освіти і поза їх межами — урочистостях, святкуванні національних свят, акціях, спортивних і військово-патріотичних іграх, флешмобах — зазнало значних змін. Виникла потреба адаптувати ці заходи до онлайн-формату або знайти нові підходи для виховання патріотизму в умовах дистанційного навчання.

Диверсифікація форм і методів роботи означає розширення та урізноманітнення підходів, які використовуються в освітньому чи іншому процесі для досягнення більшого ефекту. Це передбачає використання різних форм, методів, технік та інструментів для кращого засвоєння знань або досягнення поставлених цілей. У контексті національно-патріотичного виховання диверсифікація полягає в тому, щоб не обмежуватися одним підходом (наприклад, лише лекціями чи уроками), а використовувати широкий спектр інструментів, щоб враховувати різні інтереси та потреби учнів.

Щоб зрозуміти, як диверсифікація торкнулась форм і методів національно-патріотичного виховання в умовах війни, методистами НМЦ ПТО у Харківській області було проведено опитування заступників директорів із виховної роботи, в якому взяли участь усі ЗП(ПТ)О. Проаналізувавши

результати опитування, ми побачили наступне:

1. При ранжуванні форм роботи зі здобувачами освіти 1 місце займають інформаційно-масові заходи (дискусії, диспути, конференції), 2 місце – діяльнісно-практичні (проектна робота, екскурсії, акції), 3 – інтерактивні і 4 – індивідуальні (рис.1). Можна сказати, що змін форм роботи не відбулось, така ж ситуація була і у довоєнні часи. Але формат проведення заходів офлайн переважно перейшов на онлайн. Приємно дивує, що незважаючи на неспокійну ситуацію в регіоні, ЗП(ПТ)О багато організують заходів, пов'язаних із волонтерською та профорієнтаційною діяльністю, а це вимагає фізичної взаємодії її учасників. Раніше діяльнісно-практична форма роботи була більш масовою, зараз менш, але вона не перейшла на останні місця.

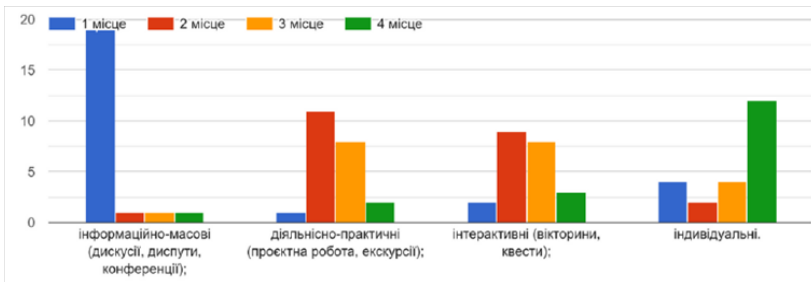

Рис.1. Форми роботи з національно-патріотичного виховання

2. 95% респондентів при ранжуванні методів роботи відмітили, що переважають методи формування національно-патріотичної свідомості та поведінки (рис.2). І, на жаль, половина закладів освіти недостатньо приділяють уваги аналізу результативності використання тих чи інших форм і методів виховної роботи.

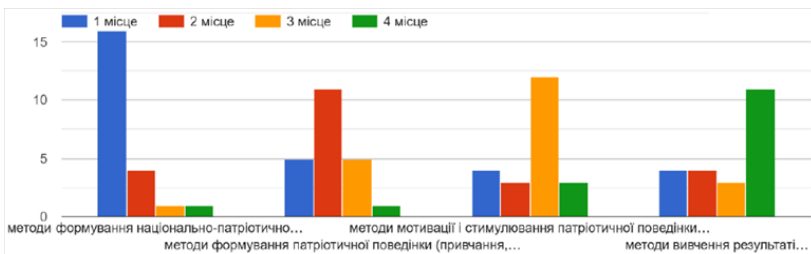

Рис.2. Методи національно-патріотичного виховання

Серед національно-патріотичних свят та пам'ятних днів, які відзначаються у ЗП(ПТ)О, найпопулярнішими та захоплюючими були три: День за-

хисників і захисниць України, День вишиванки та День Соборності (рис.3). Ці заходи залишили в учасників найбільшу кількість позитивних вражень.

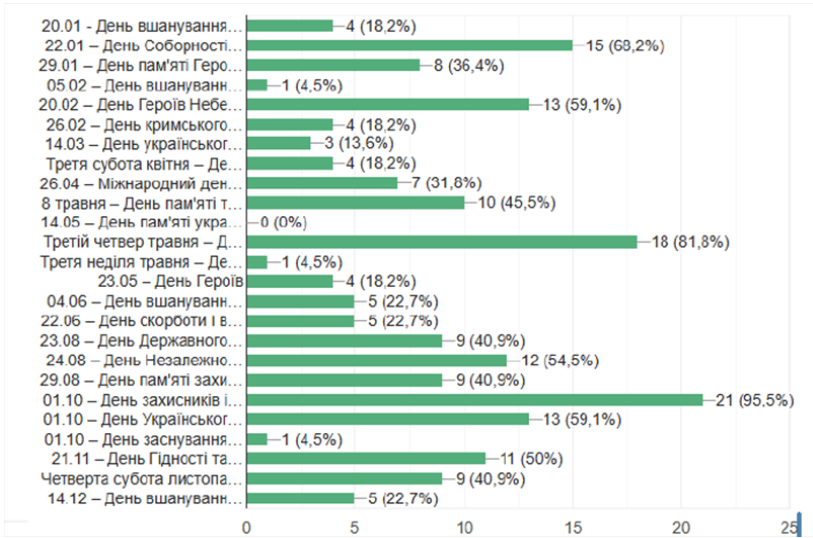

Рис.3. Популярні дата та свята

Вагомою складовою національно-патріотичного виховання завжди було проведення дитячо-юнацьких військово-патріотичних ігор. На сьогодні тільки 13,6% ЗП(ПТ)О розробили альтернативний онлайн-формат їх проведення у вигляді квестів (рис. 4).

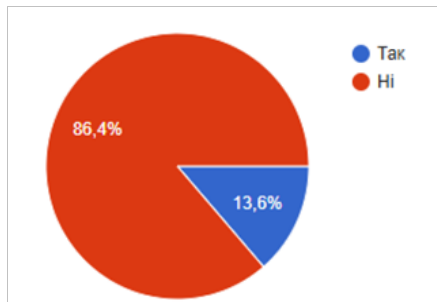

Рис.4. Проведення дитячо-юнацьких військово-патріотичних ігор

Не втрачає актуальність і така форма виховної роботи, як перегляд та обговорення фільмів національно-патріотичної спрямованості (рис.5 на стор.68). Більшість закладів освіти для проведення обговорень найчастіше обирали фільми «Тіні забутих предків» (64%) та «Чорна рада» (45%).

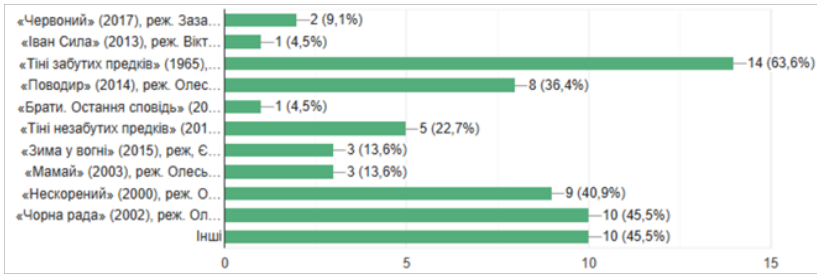

Рис.5. Перегляд та обговорення фільмів національно-патріотичної спрямованості

Онлайн-зустрічі з героями, які живуть, працюють поряд, захищають нашу країну, як метод формування національно-патріотичної свідомості молоді, займає важливе місце у виховній роботі ЗП(ПТ)О. Переважна більшість таких зустрічей (більше 68%) відбувається з представниками Національної Поліції, ДСНС та ЗСУ (рис.6). Як наслідок, зменшився відсоток (менше 5%) зустрічей з діячами культури та мистецтва. Насправді, останні можуть бути не лише прикладом мужності чи впевненості, а й емоційного та морального натхнення, гордості за культурний внесок у розвиток нашої країни.

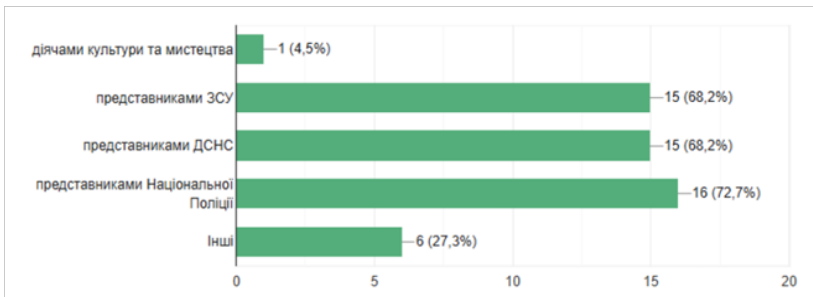

Рис.6. Виховні онлайн-зустрічі учнів

Для підтримки патріотичних цінностей серед учнів в умовах дистанційного та змішаного навчання педагоги активно використовують сучасні цифрові інструменти та новітні технології. Серед основних нововведень можна виділити:

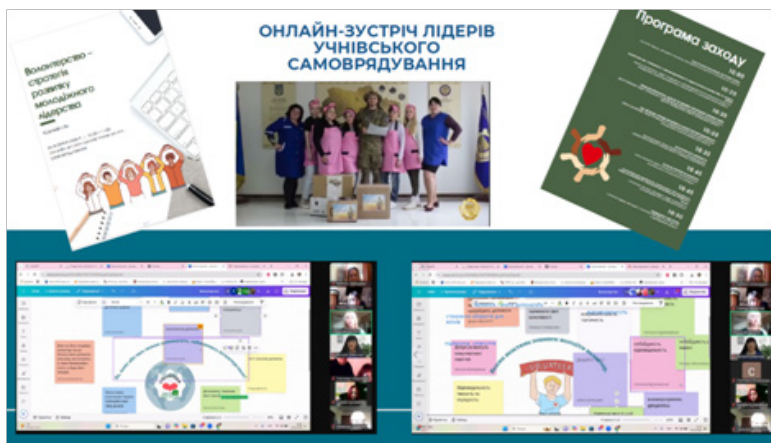
- використання цифрових платформ для проведення виховних заходів. За допомогою платформ Zoom, Google Meet та Microsoft Teams педагогічні працівники організують онлайн-уроки, виховні години та тематичні зустрічі. Важливим елементом таких заходів стали інтеракції з використанням віртуальних дошок Padlet, Jumboard та Canva;

– *робота над інтерактивними проєктами й участь в онлайн-змаганнях та флешмобах.* Неможливо організувати таку роботу без використання цифрових платформ, соціальних мереж та месенджерів. Такі заходи не лише сприяють розвитку національної свідомості, але й стимулюють креативність і взаємодію учнів;

– *мобільні додатки та онлайн-квести на патріотичну тематику за допомогою мобільних застосунків допомагають підтримати зацікавленість учнів.* Зокрема, інтерактивні квести, присвячені історії України чи культурним традиціям, дозволяють учням зануритися в національну спадщину через гру;

– *соціальні мережі YouTube, Instagram, Facebook, Tik-Tok стали важливим каналом для поширення патріотичного контенту.* Здобувачам освіти через особливості їх віку цікаво створювати та переглядати відео-та фотокоментарі, що не лише підвищує їх обізнаність за умови навчання медіаграмотності, але й дозволяє активніше брати участь у патріотичному вихованні.

Хочу поділитись своїми враженнями від заходу, що був проведений минулого тижня в онлайн-форматі – круглий стіл для лідерів учнівського самоврядування на тему: «Волонтерство – стратегія розвитку молодіжного лідерства». Метою заходу було сприяння розвитку соціальної активності учнівської молоді, обмін досвідом з організації благодійної та волонтерської діяльності ЗП(ПТ)О.

Учасники ділилися досвідом: як у них в закладах організована така робота, з ким співпрацюють, кого долучають до роботи, за якими напрямками здійснюють допомогу суспільству. Ми побачили, як багато добрих справ роблять колективи ЗП(ПТ)О і з яким задоволенням здобувачі освіти беруть участь у цих справах.

Попри всі позитивні зрушення, дистанційне та змішане навчання принесло чимало викликів для педагогів у процесі патріотичного виховання. По-перше, це зниження рівня емоційної взаємодії. Патріотичне виховання багато в чому базується на емоційному сприйнятті, що досягається через живе спілкування, участь у заходах і відчуття єдності. У дистанційних умовах складно відтворити таку атмосферу, що впливає на якість виховного процесу.

По-друге, обмежений доступ до ресурсів. Не всі здобувачі освіти мають рівні технічні можливості для участі в дистанційних заходах, що негативно впливає на доступ до виховних проєктів. Також є виклик у тому, як зацікавити учнів через онлайн-платформи, коли у них є доступ до різноманітного розважального контенту.

По-третє, проблеми з контролем активності учнів. У дистанційних умовах педагоги не завжди можуть контролювати рівень зацікавленості та активності учнів. Це створює додаткові труднощі в тому, щоб утримати їх увагу на важливих патріотичних темах.

Для подолання цих викликів необхідно шукати нові підходи, які допоможуть підвищити ефективність національно-патріотичного виховання в умовах дистанційного та змішаного навчання. Наприклад, інтерактивність та гейміфікація у виховній роботі: використання інтерактивних ігор, вікторин, онлайн-квестів і конкурсів допомагає активізувати учнів і зацікавити їх у патріотичних темах. Або залучення батьків чи випускників минулих років до виховного процесу. Це може стати важливим елементом виховання. Патріотичні проєкти, в яких беруть участь родини, знайомі, учнівський актив, педагогічний колектив допоможуть укріпити зв'язок між виховним процесом у закладі та родинним колом, створюючи умови для наслідування. Це найпоширеніша форма поведінки людини в міжособистісній взаємодії,

що особливо характерно для підлітків та молоді. Це найефективніший спосіб засвоєння традицій суспільства. Молодь наслідує, насамперед, те, що є соціально новим, значущим, особливо, якщо спланований проект обіцяє бути динамічним та емоційним.

Не менш важливою складовою національно-патріотичного виховання є постійне підвищення кваліфікації педагогів шляхом участі тренінгах, семінарах, майстер-класах, які допоможуть їм опанувати нові технології та інструменти для ефективного патріотичного виховання в умовах дистанційного навчання. Крім цього, такі заходи для педагогів є джерелом натхнення, збагачення досвіду за рахунок обміну думками з колегами.

Керуючись словами Джона Толкіна, хочеться, щоб патріотичне виховання було важливою складовою освітнього процесу, бо це формування серця нації, це те, що дозволяє нашим учням відчувати силу свого коріння, любов до своєї країни і відповідальність за її майбутнє. Ми маємо унікальний шанс переглянути свої підходи, стати інноваційними і гнучкими, зробити так, щоб патріотизм став не просто теорією, а живою частиною кожного учня — навіть у цифровому світі.

Тож давайте прагнути, щоб наші учні, навіть через екрани моніторів, відчували зв'язок з рідною землею, шанували її історію і бачили себе частиною великого українського народу. Адже саме вони — ті, хто продовжить нашу справу, хто буде будувати майбутнє незалежної України. Ми повинні зробити все, щоб їхні серця билися в унісон з нашою країною.

Разом ми здатні виховати сильних, свідомих, справжніх патріотів, які стануть опорою країни у складні часи. І наш спільний внесок у їхнє виховання — це внесок у перемогу, у краще майбутнє нашої Батьківщини.

Список використаних джерел

1. Григорчук Т., Дроздова Л. Технології як зумовлюючий чинник диверсифікації навчально-виховних систем вищих навчальних закладів. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2031>
2. Єрмакова С. Інноваційні технології випереджаючого розвитку системи вищої технічної освіти на засадах диверсифікації. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/410484.pdf>
3. Лабенко О.В., Вакерич М.М., & Усата О.Ю. Діджиталізація та диверсифікація сучасного освітнього простору. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/100>
4. Маргулов А. Діджиталізація освіти: контекст освітніх трендів. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/7724/1/38.pdf>
5. Яцюк Ю. Диверсифікаційні процеси формування мовно-комунікативних здібностей майбутніх вчителів в сучасній освіті. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/100-1-tendentsiyi-suchasnoyi-pidhotovky-maybutnikh-uchyteliv-pochatkovoyi-shkoly-7-8-zhovtnia-2020-roku/590-diversifikatsijni-protsesi-formuvannya-movno-komunikativnikh-zdibnostej-majbutnikh-vchiteliv-v-suchasnij-osviti>

Ярослав ДУДКА,
викладач історії, географії та громадянської освіти
ДПТНЗ «Харківське вище професійне училище будівництва»

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, закладів освіти, сім'ї, громадських об'єднань та благодійних організацій, релігійних організацій та інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей українського народу, національної самобутності. Основні аспекти національно-патріотичного виховання також включають:

- Формування патріотизму – це любов до Батьківщини та гордість за свою державу, її досягнення та культурне багатство.
- Розвиток громадянської самосвідомості – виховання відповідальності, активної участі у житті громади та держави.
- Поважне ставлення до державних символів і цінностей – глибоке розуміння значення символів, таких як прапор, герб, гімн.
- Повага до культурного і мовного розмаїття – розвиток толерантності й розуміння цінності культурної спадщини країни.
- Виховання правової обізнаності – знання і дотримання прав та обов'язків громадянина, розуміння основ прав людини та закону.

Національно-патріотичне виховання є фундаментальним для розвитку свідомого, відповідального громадянина, який любить свою Батьківщину та готовий захищати її інтереси. Це комплексний процес, що охоплює навчальні предмети, позакласні заходи та повсякденне життя здобувачів освіти.

Саме на уроках історії, географії та громадянської освіти розпочинається процес становлення особистості, громадянина держави. Формування та розвиток національно-патріотичного виховання на цих уроках відбува-

ється постійно. Це є специфіка цих предметів.

Пропоную деякі теми, при вивченні яких це відбувається. Вивчення історичного минулого і тема «Зародження дисидентського руху в Україні». Громадянська освіта формує громадянина практично з кожною темою, наприклад, «Виникнення та зміст демократії».

Роль уроків історії, географії та громадянської освіти у становленні особистості

Історія	Громадянська освіта	Географія
Вивчення історичного минулого України формує розуміння коріння та традицій народу, гордість за його досягнення.	Формування активної громадянської позиції, поваги до державних символів та інституцій.	Знання географії рідного краю та України розвиває любов до Батьківщини, її природи та ресурсів.
тема "Зародження дисидентського руху в Україні"	тема "Виникнення та зміст демократії"	тема "Україна в системі глобальних економічних відносин"
 Oleh Lytvynenko (1924 - 2014) Prezident Olehan Lytvynenko – історичний та громадянський дисидент, автор «Акту проголошення незалежності України»	 Форми демократії На запитання: «Що таке демократія?» «Це система, в якій влада належить громадянам» ТАК: демократія НІ: авторитаризм	 Сучасний український танк «Оплот»

Для розвитку патріотизму на уроках я використовую багато методів та форм роботи. Звичайно, це дослідницька робота (пошуки інформації, аналіз історичних документів тощо). Активні методи особливо ефективні на уроках історії та громадянської освіти (дискутування, рольові ігри тощо). Практично кожен урок відбуваються дискусії на певні питання, наприклад,

Методи та форми роботи на уроках для розвитку патріотизму

Дослідницька робота
Пошук інформації, аналіз історичних документів, написання есе про визначних особистостей.

5 грудня 1994 р. в Будинку під час роботи Народні збори України і Співробітництва в Європі лідери України, Росії, США і Великобританії підписали меморандум про гарантії безпеки України.

Штаб-квартира Інтеграційного меморандуму

Активні методи
Рольові ігри, дискусії, проекти, інтерактивні презентації.

Ширшовський маєток, Харківська область.

Красознавча робота
Вивчення історії, традицій та культури рідного регіону.

Меморандум
Документ зі смертельної небезпекою, яка нависла була над Україною у зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 січня 1994 р., – провадивши послідовно процедуру інтернаціоналізації в Україні, – надаючи з права на самозахист, втраченого Сполучені Штати та іншими міжнародно-правовими документами, – найближчим Декларація про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки ухвалила проголошення незалежності України на основі самостійної української держави – України, Територія України є невіддільною її територією. Відомі на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.
3 Акту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. /

така тема, як «Ядерне роззброєння», зараз викликає особливо активні дискусії. Краєзнавча робота актуальна на уроках історії та географії. Тому що, на мою думку, здобувачі освіти, більшість з яких харків'яни або жителі області, повинні знати історію, культуру, історичні місця за місцем свого проживання. Як приклад, розглядаємо тему «Рекреаційні ресурси України», в першу чергу, розпочинаємо з місць відпочинку Харківської області.

Вивчення історії я намагаюсь поділити на кілька пунктів, які обов'язково будуть розглядатися. Це історичні події (ключові моменти

Вивчення історичного минулого та сучасних досягнень України

1	2	3
Історичні події Вивчення ключових моментів становлення української державності.	Видатні особистості Ознайомлення з високим визначені українців у розвитку країни.	Досягнення сьогодення Вивчення сучасних успіхів України в різних сферах.
Легіон українських січових стрільців (УСС) - українсько військово формування у склад австро-угорської армії. 	П.СКОРОПАДСЬКИЙ - один з найкращих діячів українського національно-визвольного руху та його організаторів. Територія України жила врані Українська держава. 	ПК М6 МП «Новатор» - український безпілотний військовий ракетний комплекс з криловою динамікою.

становлення державності), наприклад, «Створення та діяльність УСС». Шляхом візуалізації доповнюю теоретичний матеріал: історичні поста-ті та їх вплив на розвиток України, досягнення України у різних сферах. Поєднання цих трьох пунктів розвивають повагу, гордість та любов до своєї держави.

Зміст національно-патріотичного виховання на уроках географії

Природа України Вивчення географічного положення, рельєфу, клімату, водних ресурсів, рослинності і тваринного світу України, що створює сприятливі умови та безмежні сподівання до ділової праці.	Історія та культура Ознайомлення з історичними подіями, видатними постатями, традиціями та звичаями українського народу, що дозволяє зрозуміти його самобутність і національну цінність.	Український інвестор : країни та транснаціональні компанії, які мають інтерес до українських ресурсів, військової зброї та технологій. Держави : країни ЄС (Німеччина, Польща, Великобританія, Франція та ін.), США, Туреччина.
Економічний потенціал Вивчення природних ресурсів, промисловості, сільськогосподарства та інфраструктури України, що формує уявлення про її економічний потенціал та місце у світовому господарстві.	Що інвестувати в Україну? 	Покупець в Україні – продукцію чорної металургії та продовольство. Надіє гуманітарну та технічну допомогу Україні.

Національно-патріотичне виховання на уроках географії формувати трохи важче, тому що теми за 10-11 класи стосуються, в першу чергу, розвитку країн світу. Лише кілька тем присвячені Україні. Але при вивченні країн світу я намагаюся порівняти торговельні відносини, природні ресурси, економічний потенціал певної країни з Україною. Здобувачі освіти мають можливість побачити важливість України, українських громадян та економічних досягнень для всього світу. А це укріплює любов та повагу до неї.

Уроки громадянської освіти всеохоплюючі, тому кожен розділ цього предмета автоматично розвиває патріотизм, особистість та громадянина

The image shows two presentation slides. The left slide is titled "Активні методи навчання на уроках громадянської освіти" (Active learning methods in civics lessons). It lists three methods: 1. Дискусії (Discussions) - discussing current socio-political issues and exchanging thoughts; 2. Проектні роботи (Project work) - researching the impact of Ukrainian history and culture; 3. Інтерактивні ігри (Interactive games) - using role-playing and situational exercises for critical thinking. The right slide is titled "1. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ВИБОРІВ" (1. CONCEPTS AND TYPES OF ELECTIONS). It defines "Політичні вибори" (Political elections) as a complex process of forming state power by citizens through various bodies. It includes a photo of a person in a blue costume with a Ukrainian trident on their chest. Below is a diagram showing "Вибори" (Elections) branching into "Парламентські" (Parliamentary) and "Президентські" (Presidential). The parliamentary section lists: Республіканська форма правління, Вибори народних депутатів, Вибори місцевих рад, Вибори до Верховного Суду. The presidential section lists: Державний глава держави, Обрання на певний термін, Обов'язок з виконання обов'язків, Неповноваженість на виконання функцій держави. At the bottom, it asks: "Попитайте, як ви розумієте наміри громадян і цінності демократії?" (Ask, how do you understand the intentions of citizens and the values of democracy?).

України. Популярними виявляються дискусії, проектні роботи, різні інтерактивні ігри.

Позаурочна робота також важлива як і уроки загальноосвітньої підготовки. Протягом року я проводжу велику кількість заходів з національно-патріотичного виховання, а саме: тиждень історії, географії та громадянської освіти, фотовиставки, флешмоби, онлайн-лекції до певних історичних подій та державних свят. Хоч і вже декілька років навчання відбувається онлайн, але позаурочна робота, яка направлена на розвиток патріотизму, продовжується у дистанційному форматі.

Отже, національно-патріотичне виховання інтегрується через обговорення історичних подій, культурних досягнень, залучення учнів до суспільно корисної діяльності, творчі завдання, ігри, презентації, що дозволяють їм краще зрозуміти цінність своєї країни. Такий підхід сприяє формуванню всебічно розвинутої, морально стійкої та відповідальної особистості, здатної активно брати участь у житті суспільства та сприяти його розвитку.

Формування національно-патріотичного виховання важливий та комбінований процес. Це виховання повинно бути не лише на уроках історії

або громадянської освіти, а і на уроках з інших предметів, на позаурочних заходах, виховних годинах, адже у наших здобувачів освіти такий вік, коли формується та зміцнюється національна ідентичність.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>
2. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 н.р. – URL: <https://osvita.ua/school/metod-rekom/93010/>

Тетяна ЗИКОВА,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Лозівського центру професійної освіти Харківської області

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

У системі виховання «Я – особистість. Я – громадянин. Я – патріот України» Лозівського центру професійної освіти Харківської області чільне місце відведено національно-патріотичному вихованню здобувачів освіти.

Волонтерство – одна з форм реалізації Концепції національно-патріотичного виховання, засіб формування патріотичної якості особистості, важлива складова нашого життя й ключовий аспект партнерської взаємодії з громадськими інституціями в межах закладу, громади, регіону.

Відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами. Волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності.

Волонтерство є потужним проявом патріотизму, оскільки об'єднує людей на основі спільних цінностей і цілей. В Україні, особливо в умовах війни та соціальних викликів, волонтерська діяльність стає важливим інструментом підтримки, солідарності та активного патріотичного духу.

Волонтерство пропонує багато можливостей здобувачам освіти для отримання нових знань і навичок. Це можуть бути практичні навички (організація заходів, комунікація, робота в команді) і м'які навички (лідерство, управління часом), що є важливим для їх професійної підготовки та формування організаторських здібностей. Волонтерська діяльність вимагає від здобувачів освіти відповідальності за виконання своїх обов'язків. Це формує у них почуття дисципліни і надійності, що є важливими як у навчанні, так і в майбутньому житті.

Волонтерство сприяє залученню уваги до національних традицій, історії та культури, що є важливим для формування національної самосвідомості у молодого покоління, сприяє самореалізації та відчуттю власної важливості в суспільстві, розвитку почуття патріотизму та гордості за свою країну. Участь у волонтерських проектах допомагає підліткам відчути себе частиною суспільства. Вони отримують можливість взаємодіяти з людьми різного віку та з різними життєвими історіями, що розвиває емпатію та соціальні навички.

Через взаємодію зі здобувачами освіти та участь у різноманітних заходах з виховання патріотизму педагоги закладу стають прикладом патріотизму та любові до рідного краю. На прикладі волонтерської діяльності педагогів та батьків молодь спроможна набути шанобливого ставлення до своєї країни, у неї формуються ініціативність, прагнення пожертвувати в

ім'я України вільним часом.

Проте важливо враховувати культурні та індивідуальні особливості підлітків у виборі проєктів та методів їх реалізації, а також і потенційні труднощі та виклики, пов'язані з упровадженням волонтерської діяльності у процес національно-патріотичного виховання. Недостатня усвідомленість важливості та переваг волонтерства серед здобувачів освіти, їх батьків, а також відсутність стимулів до участі може ускладнювати процес організації та виконання волонтерських проєктів. Необхідно говорити з батьками про волонтерство, тому що все одно дитина прийде додому, і важливо, щоб мама не сказала: «Та то дурня! Нащо воно нам потрібно? Займайся уроками!».

Отже, волонтерська діяльність може стати ефективним методом організації національно-патріотичного виховання в закладі освіти. Вона не лише виховує активних та свідомих громадян, а й формує співчуття, відповідальність та соціальну активність. Це відкриває здобувачам освіти нові горизонти і можливості для саморозвитку.

Варто зауважити, що після 24 лютого 2022 року цей вектор діяльності нашого закладу перетворився на потужний волонтерський рух, де на основі принципів відкритості та добровільності єдиним фронтом виступають усі учасники освітнього процесу: працівники закладу, здобувачі освіти, їх родини.

Третій рік незмінний девіз нашого закладу: «Не словом, а ділом!».

Перші емоції, які викликала війна – страх. Усі перебували вдома, боялися чергових обстрілів. Але на другий день в місті почали організовуватися волонтерські команди, до яких приєднувалися всі бажаючі: збирали медикаменти, продукти харчування, готували та передавали гарячу їжу військовим на блокпости та жителям Харкова, збирали посуд для місцевої територіальної оборони, виготовляли коктейлі Молотова, плели маскувальні сітки. У місті з'явилися біженці та люди, які постраждали внаслідок воєнних дій, для яких наша територіальна громада стала тимчасовою домівкою. Працівники закладу цілодобово розміщували приїжджих у гуртожитку, дізнавалися про їх потреби, заспокоювали, разом із родинами здобувачів освіти та небайдужими збирали їжу, посуд, постільну білизну, необхідний одяг.

Адміністрація підтримувала зв'язок з Управлінням праці та соціального захисту населення, Лозівською міською радою та районною військовою адміністрацією. Але ця діяльність припинилася 02 квітня 2022 року, коли заклад постраждав під час чергового ракетного удару.

Ми почали шукати інші способи допомоги, розуміючи, що основний тягар війни несуть на собі військові, і обов'язок кожного з нас – допомагати фронту, наближаючи таку довгоочікувану Перемогу.

За цей період часу ми здружилися з волонтерами та волонтерськими організаціями нашої громади, від них дізнаємося про всі запити захисників. На добровільні внески від працівників, здобувачів освіти та їх батьків вже третій рік робимо закупівлю ліків, засобів гігієни, засобів від гризунів та

комарів, хімічних грілок, їжі швидкого приготування, питної води, кави, смаколиків, готуємо випічку та страви, маринуємо сало, збираємо овочі, мед, консервацію, шиємо подушки, виготовляємо окопні свічки, розпалювачі, в'яжемо шарпетки та коврики, збираємо теплі ковдри та матраци. Все це майже щотижня передаємо волонтерам «Жіночого легіону», керівниці Благодійного фонду «Добра дія – зброя сильних», які розвозять та розсилають нашим захисникам зібране на Харківський, Сумський, Куп'янський, Донецький та Запорізький напрямки.

Крім цього, щомісяця перераховуємо кошти на збори, які оголошують наші волонтери на запити військових. Допомагаємо шпиталю: передаємо каву, смаколики, засоби гігієни, білизну, шарпетки, підстригаємо поранених бійців.

На свята пишемо листи підтримки та малюємо вітальні листівки для захисників, виготовляємо обереги та сувеніри, з якими передаємо часточку нашого тепла і любові у рамках флешмобу «Повертайтеся живими!».

У День захисників та захисниць України просто на вулицях вітаємо військових, даруємо їм квіти, солодощі, дякуємо за захист.

Приємно, коли військові дзвонять просто з окопу за тими номерами телефонів, які ми часто вказуємо у листах та вітальних листівках, дякують за допомогу, підключають відео. Ми маємо два прапори з подякою від наших «підшефних».

У соціальних мережах волонтери також висвітлюють надану нами допомогу, що спонукає інших до волонтерської діяльності.

Здобувачі освіти нашого закладу долучалися до Всеукраїнського фестивалю мистецтв «Військові обереги від Святого Миколая» за тематикою «Волонтери святого Миколая» Українського державного центру позашкільної освіти та обласного членджу «СЛАВА ЗСУ!» Харківського державного будинку художньої та технічної творчості.

Минулого року напередодні новорічних та Різдвяних свят здобувачки освіти з професії «Кравець» виготовляли новорічні прикраси, які передали для продажу на міський благодійний ярмарок, кошти з якого пішли на допомогу ЗСУ.

Другий рік беремо участь у акції «Смілива гривня», організованій Національним Банком України, збираємо кошти та перераховуємо їх на спеціальний рахунок. Здобувачі освіти також малювали прапор України, викладали з монет на ньому карту, Державний Герб України.

Важко, коли дізнаємося, що хтось із наших «підшефних» загинув, з кимось втрачений зв'язок. Але вчимося бути сильними, пристосовуватися до умов сьогодення. Святим обов'язком вважаємо відвідувати місця поховання загиблих воїнів, віддавати їм шану за подвиг і дякувати за наше життя.

Волонтером може стати кожен, хто прагне зробити внесок у перемогу України. Однак, щоб якісно та ефективно допомагати населенню чи військовим під час війни, важливо розуміти, що таке «волонтерство» та як воно

працює. На платформі «Prometheus» є курс «Волонтерство під час війни», який ознайомить з поняттям «волонтерство» та його напрямками, роллю волонтерів, продемонструє, як волонтерити безпечно для себе й оточення, як працює гуманітарна допомога; як мотивувати себе та команду, створювати власні проекти та ефективно допомагати захисникам і населенню. Я рекомендую його кожному, хто долучився або прагне долучитися до великої армії волонтерів.

Ми завжди користуємося нагодою дізнатися про нове у волонтерстві. В листопаді 2022 року брали участь у вебінарах на тему: «Щедрий Вівторок Діти: прихована сила найкращого дня в році», «Наздоганяти та застосовувати добро, або благодійність з розумом», «Як молодь може допомагати українцям, які постраждали під час війни?», «Волонтерство як стиль життя».

Минулого року долучалися до Національного онлайн-уроку з волонтерства, який проводився за підтримки Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, ГО «Українська Волонтерська Служба» та ГО «Рух Олександра Педана «JuniorS» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ).

У міському центрі молоді наші підлітки відвідують тренінги, присвячені волонтерській діяльності, дізнаються, яким буває волонтерство, з чого розпочинати волонтерську діяльність, чому волонтерство є важливим та які перспективи дає у майбутньому.

Завдяки залученню тренерів молодь отримує знання з тактичної медицини, вчиться технікам та вправам подолання стресових та тривожних станів згідно з Всеукраїнською програмою ментального здоров'я «Ти як?», які допомагають не лише під час здійснення волонтерської діяльності, але й у повсякчасному житті.

Волонтерство – це незабутній досвід, який може допомогти нам зрозуміти більше про себе та світ. Це можливість змінити життя інших людей та змінити світ на краще.

На мій погляд, волонтерство є найбільш дієвим засобом патріотичного виховання, оскільки воно сприяє формуванню активної громадянської позиції, відчуття відповідальності за свою країну та спільноту. Волонтерська діяльність, незалежно від обставин, виховує солідарність, співчуття та взаємодопомогу.

Таким чином, волонтерство не тільки зміцнює національний дух під час криз, але й формує патріотичні почуття у повсякденному житті, виховуючи нове покоління свідомих і активних громадян.

Війна триває... На жаль, ми не можемо говорити про нашу діяльність у минулому часі. Це наше щоденне сьогоднішнє. Але ми віримо в Перемогу! Ми чекаємо її та наближаємо, як можемо! Разом ми сила! І я закликаю кожного приєднуватися до спільноти волонтерів!

Список використаних джерел

1. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. – К.: Карітас України, 2021. – 164 с.
2. Закон України «Про волонтерську діяльність»: Закон України від 19.04.2011 №3236-VI. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
3. Коваленко К.В. Волонтерство в Україні: сучасний стан та перспективи. – URL: <http://www.example.com>
4. Копотун І.М., Коропатнік І.М., Кривенко О.В., Ануфрієв М.І., Курилюк Ю.Б. Волонтерська діяльність в Україні. Організація під час дії воєнного стану // Видавничий дім «Професіонал», 2022. – 468 с.
5. Ткачук Т.С. Ціннісно-гуманістичний потенціал волонтерства // Наука і освіта. – 2011. – №2. – С.52-55.

Ірина МУРАВСЬНИКОВА,
методист НМЦ ПТО у Харківській області

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ПРЕДМЕТІВ

Фундаментальна мета сучасної освіти полягає не в наданні здобувачам освіти інформації, а в тому, щоб розвивати в них критичний спосіб мислення. Освіта орієнтована на майбутнє, яке не може бути наперед визначеним.

Д. Дьобі

Метою освіти XXI ст. є виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, тобто підвищення життєвих компетенцій здобувачів освіти.

Динамічний розвиток сучасної цивілізації зі стрімкими зрушеннями в техніці й технологіях, швидким накопиченням інформації веде до формування такого суспільства, яке потребує постійного оновлення. Це вимагає від сучасної освіти підготовки людини, здатної діяти в ситуації, яка швидко змінюється, навченої критично зіставляти інформацію з різних джерел та реалізувати себе в полікультурному середовищі.

Сучасна освіта мусить виконати свою місію – підготувати здобувача освіти до життя у відкритому світі й водночас прищепити йому патріотичне пошанування власної самобутності.

Важливою складовою європейської інтеграції України є входження національної системи освіти до Європейського освітнього простору. Нині триває реформування освітньої галузі нашої держави. Ідеологією цієї реформи є Концепція «Нова українська школа», ухвалена рішенням колегії МОНУ від 19.10.2016. За основу цієї концепції взято передусім педагогіку партнерства: співпрацю між викладачем, здобувачем освіти і батьками, які повинні стати рівноправними учасниками освітнього процесу – компетентнісного навчання.

Деякі вчені, а саме: І.Зимня, яка займалася проблемами компетенції, виокремлює 3 етапи становлення компетентнісного підходу в освіті:

– *перший етап (1960-1970рр.)* відзначається введенням до наукового апарату та створенням передумов розмежування понять «компетенція» та «компетентність»;

– *другий етап (1970-1990рр.)* характеризується використанням категорій компетенція і компетентність в теорії і практиці навчання, спілкуванням щодо аналізу професіоналізму фахівців в управлінні;

– *третьій етап (1990р. і до наших днів)* характеризується дослідженням компетенції як наукової категорії щодо освіти.

Аналіз останніх досліджень підтверджує, що проблема використання компетентнісного підходу в освіті стала нагальною в сучасній педагогіці. Теорія компетентнісного підходу розроблялася і була представлена в працях зарубіжних учених: Р.Бадера, Д.Мертенса, Б.Оскарсона, А.Шелтена.

Українські перспективи компетентнісного підходу в сучасній освіті досліджували вчені І.Бех, Н.Бібік, Л.Вашенко, І.Єрмаков, О.Локшина, О.Овчарук, Л.Паращенко, О.Пометун, О.Савченко, С.Трубачева та ін.

Практичну реалізацію компетентнісного підходу, формування компетентностей особистості розкрили в своїх роботах вчені І.Агапов, В.Болотов, А.Вербицький, І.Зимня, Е.Зеєр, А.Золотарьова, М.Катунова, В.Лаптев, О.Лебедев, Н.Родіонова, В.Серіков.

На думку О.Пометун, *компетентність* – це складна інтегрована характеристика особистості, під якою розуміють набір знань, умінь, навичок, ставлень, що дають змогу ефективно проводити діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв’язання проблеми досягнення певних стандартів у галузі професії або виді діяльності. Суть компетентнісного підходу полягає в тому, що проміжним і кінцевим результатами навчання визнається формування певних здібностей особистості (компетентностей), котрі проявляються в комплексі вмінь, базованих на знаннях, ціннісних орієнтирах і досвіді діяльності.

Поняття

«компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід»

Компетентність (competentia) – це коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. У Законі України «Про освіту» (2017 р.) компетентність характеризується як динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити подальшу навчальну діяльність.

На думку К.Баханова, **компетенція** – необхідний комплекс знань, навичок та досвіду, що дозволяють ефективно здійснювати діяльність або певну функцію. Визначається державою, певними установами, які організують той чи інший вид діяльності.

Тобто, компетенція і компетентність – це дві взаємопов’язані характеристики цільової спрямованості сучасної освіти. Вони поєднані, але різні за суттю.

Компетентнісний підхід – це спрямування освітнього процесу на формування й розвиток ключових і предметних компетентностей особистості, результатом якого є формування загальної компетентності людини як її інтегрованої характеристики.

Ключові компетентності, визначені стандартами Нової української школи

У Законі України «Про освіту», розробленому на основі Концепції «Нова українська школа» на період до 2029 року, проголошено курс на впровадження компетентнісного підходу до освіти. У статті 12 зазначено: *«Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізації з природою, має прагнення до самовдосконалення, навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності».*

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична компетентність.
4. Основні компетентності в природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність.
6. Уміння вчитися протягом життя.
7. Ініціативність і підприємливість.
8. Соціальна та громадянська компетентності.
9. Обізнаність і самовираження у сфері культури.
10. Екологічна грамотність і здорове життя.

Усі ключові компетентності однаково важливі: кожна з них сприяє успішному життю в суспільстві. Вони переплітаються, поєднуються. Наприклад, компетенції критичного мислення, вирішення проблем, творчість, робота в команді, вміння спілкуватися та проводити переговори, прийняття рішень, саморегуляція, стійкість, емпатія, повага до різноманітності враховується в усіх компетенціях.

Поряд із завданням озброїти здобувачів освіти базовими знаннями перед педагогами постає не менш важливе завдання – навчити їх учитися, виробити потребу у навчанні впродовж життя, навчити використовувати отримані знання у своїй практичній діяльності – професійній, побутовій тощо.

Здавалось би, як це можна реалізувати на уроках історії? Вирішити зазначені завдання покликаний компетентнісний підхід в освіті, який має на меті створити умови для розвитку особистості здобувачів освіти і формування в них ключових, базових, основних і предметних компетентностей.

Формування історичної (правової) предметної компетентності у навчанні історії (правознавства)

Комплексним показником рівня історичної освіти є історична компетентність здобувачів освіти, тобто здатність пізнавати минуле, заснована на знаннях і досвіді, набутих у процесі навчання. До елементів компетентності належать:

– **хронологічна компетентність** – уміння орієнтуватися в історичному часі. Для роботи над формуванням хронологічної компетентності можна використовувати різні вправи, а саме: хронологічні задачі та рівняння, складання стрічки часу, заповнення порівняльної таблиці, хронологічної таблиці, синхронізованої таблиці, завдання на співвідношення дати з подією;

– **просторова компетентність** – уміння орієнтуватися в історичному просторі. На уроках історії просторова компетентність здобувачів освіти формується на основі використання історичних карт, навчання здобувачів освіти орієнтуватися в легенді карти. Здобувачі освіти вчать визначати території, які заселяли ті чи інші племена, народи, куди мігрували, де були основні битви, де розташовувалися визначні культурні та релігійні пам'ятки;

– **інформаційна компетентність** – уміння працювати з джерелами історичної інформації, інтерпретувати їхній зміст. Для формування зазначеної компетенції доцільно використовувати такі вправи: робота з фрагментами історичних текстів аналіз інформації, висловлювання власного ставлення до змісту джерела. Важливим компонентом історичної освіти є використання візуальних історичних джерел, до яких належать фото, плакати, карикатури, листівки, таблиці, схеми, діаграми, картини, малюнки, відео, презентації. Досить ефективним є використання на уроках відеосюжетів та електронно-атласу з курсу;

– **логічна компетентність** – уміння визначати та застосовувати теоретичні поняття для аналізу й пояснення історичних подій та явищ. Найчастіше формування логічної компетенції досягається шляхом роботи з документами, різними видами наочності, перегляду і обговорення фільмів, проведення методів «прес» (аргументування позиції), «дерево рішень» (пошук шляхів розвитку історичних подій), «акваріум» (колективний шлях вирішення проблеми), «асоціативний куш» (стратегія навчання, що спонукає здобувачів освіти вільно розмірковувати, відкрито висловлюватися на певну тему) та «фішбоун» (прийом критичного мислення, сенс якого полягає у встановленні причинно-наслідкових зв'язків між об'єктом аналізу і факторами, які на нього впливають);

– **аксіологічна компетентність** – уміння формулювати оцінку історичних подій та історичних постатей, суголосну цінностям та уявленням відповідного часу чи відповідної групи людей. Для формування аксіологічної компетентності застосовуються методи: «займи позицію» (допомагає

поводити дискусію за спірною, суперечливою темою, надає можливість висловитися кожному, продемонструвати різні думки з теми, обґрунтувати свою позицію або перейти на іншу позицію в будь-який час, якщо вас переконали, та назвати більш переконливі аргументи), дискусія (активний метод проведення занять, покликаний мобілізувати практичні й теоретичні знання, погляди слухачів на проблему, що розглядається), дебати, «мозковий штурм» (ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень, що спонукає учасників проявляти свою уяву та творчість, який досягається шляхом вільного вираження думок усіх учасників та учасниць і допомагає знаходити кілька рішень з конкретної теми).

Для формування оцінки рівня сформованості компетенцій застосовують:

- пошуково-дослідницьку діяльність;
- групову та індивідуальну пошуково-дослідницьку діяльність;
- інтерактивні технології;
- проблемне навчання;
- розв'язання ситуативних завдань;
- мультимедійне навчання;
- метод навчальних проєктів;
- ігрові технології;
- інформаційно-комунікаційні технології.

Формування громадянської компетентності особистості засобами освітньої галузі «Суспільствознавство»

Проєкт нового Державного стандарту освіти пропонує 8 ключових компетентностей. Одна з них – «громадянська компетентність». Під громадянською компетентністю розуміємо сукупність знань і досвіду у громадсько-суспільній діяльності.

Громадянська компетентність – здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства.

Складові громадянської компетентності:

- Громадянські знання.
- Громадянські вміння.
- Громадянські чесноти.

Формування громадянської компетентності у сучасному змісті освіти має на меті сприяти як формуванню системи демократичної громадянської освіти в Україні завдяки поширенню європейського досвіду, так і наближати Україну до європейського, освітнього, соціально-політичного, економічного і правового простору.

12 квітня 2016 року Рада Європи ухвалила нові Рамки компетентностей для культури демократії, визначивши важливість розвитку громадян-

ських компетентностей через освіту. Освіта, зорієнтована на формування громадянських компетентностей, вимагає докорінно нових підходів до навчання, адже успішне виховання громадянина вимагає не лише знань, а й критичного розуміння себе і світу.

Реалізація громадянської компетентності відбувається через знання-вий, ціннісний, діяльнісний та процесуально-особистісний компоненти.

Знаннєвий – знання про свою національну культуру, історію, звичаї, мову; знання про сучасний світ.

Ціннісний – повага до Батьківщини; почуття власної гідності; толерантність, здатність до емпатії.

Діяльнісний – здатність робити вибір у ситуаціях реального життя; здатність до співпраці, роботи в команді.

Процесуально-особистісний – здатність критично і незалежно мислити; здатність робити свідомий вибір та поважати погляди інших.

Формування громадянської компетентності учнів в умовах освітнього процесу передбачає створення спеціальних навчальних ситуацій для розвитку в здобувачів освіти основ громадянської дії та поведінки. Майже кожен урок з історії України – це урок виховання патріотизму і громадянськості:

- 9 клас. Теми: «Національне відродження в Україні на поч. ХІХ ст.», «Кирило-Мефодіївське братство», «Громадівський рух».
- 10 клас. Вивчається період Української революції, який взагалі в радянські часи був викреслений з історії. Це на довгі часи забуті або спалпжені імена М.Грушевського, С.Петлюри, Н.Махно, Є.Петрушевича, В.Винниченка, С.Єфремова та багатьох інших. Український визвольний рух – ОУН – УПА. Особистості Є.Коновальця, А.Мельника, С. Бандери.
- 11 клас. Теми: «Опозиційний рух України в 60-80 х рр.», «Проголошення незалежності України».

Наприклад, вивчаючи тему «Початок української революції (весна-літо 1917 р.)» (10 клас), ключовими ставлю питання: *Як зміни у повсякденному житті населення українських земель у тилу та на фронті вплинули на їх ціннісні орієнтації? Які демократичні, національні цінності зафіксовані в І Універсалі Центральної Ради? З якими з них ви погоджуєтесь сьогодні? Чому?* Здобувачі освіти заздалегідь готують повідомлення про М.Грушевського, В.Винниченка, С.Петлюру, М.Міхновського. Доцільно проводити уроки за даною темою у вигляді круглого столу.

Практикую в роботі також проведення семінарів, практикумів. Здобувачі освіти працюють із різними джерелами інформації, готують доповіді, виступи, працюють у творчих групах. Наприклад, при вивченні теми: «Радянсько-німецькі договори 1939 року і західноукраїнські землі», розв'язуючи проблему процесів європейської інтеграції та глобалізації, об'єдную здобувачів освіти в групи, які отримують джерела інформації й завдання для їх опрацювання.

Завдання для групи 1

Ви є членами тимчасової парламентської комісії з правової оцінки радянсько-німецького пакту про ненапад. (Витяг з таємного додаткового протоколу до договору про ненапад між Німеччиною та СРСР (23 серпня 1939 р.). Проаналізуйте запропоновані вам джерела та виконайте завдання до них, відповідаючи на запитання до документів. Підготуйтеся репрезентувати результати роботи.

Завдання для групи 2

Ви є представниками радянської влади і військового командування. Обґрунтуйте дії СРСР, проаналізуйте запропоновані вам джерела та виконайте завдання до них, відповідаючи на запитання до документів. Підготуйтеся репрезентувати результати роботи. (Нота уряду СРСР, врученої польському послу в Москві 17 вересня 1939 року).

Завдання для групи 3

Ви є мешканцями західноукраїнських земель та очевидцями цих подій. Проаналізуйте запропоновані вам джерела та виконайте завдання до них. (Спогади письменника Юрія Пашківського про події «золотого вересня» 1939 р.). Відповідаючи на запитання до документу, підготуйтеся репрезентувати результати роботи.

Завдання для групи 4

Ви є мешканцями Північної Буковини та очевидцями цих подій. Проаналізуйте запропоновані вам джерела та виконайте завдання до них (Виступ В. Молотова на 6-ій сесії Верховної Ради СРСР 29 березня 1940 р.). Відповідаючи на запитання до документу, підготуйтеся репрезентувати результати роботи.

По закінченні групової роботи у загальному колі проводиться презентація результатів роботи кожною групою. Інші групи ставлять запитання. Здобувачі освіти застосовують історичну карту. На завершення пропоную міні-дискусію навколо ключового запитання: *Чи могли процеси міжвоєнної європейської інтеграції врятувати українців від трагедії війни? Чому?*

Наприкінці уроку організую рефлексію та самооцінку здобувачами освіти результатів уроку, запропонованих на початку, шляхом обговорення у загальному колі.

У процесі отримання знань про свою Батьківщину, її минуле, про визначних людей, народні традиції та ідеали формуються історична пам'ять, патріотизм і громадянська позиція підрастаючого покоління.

Українська держава зможе розвиватися лише знаючи своє минуле і пам'ятаючи, що саме історична свідомість є вищою духовною цінністю будь-якої нації. Як писав Олександр Довженко: «Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців». І такий народ завжди будуть зневажати й поневолювати.

При здійсненні складного процесу патріотичного виховання використовуються різноманітні форми роботи як на уроці, так і в позаурочний час, а саме:

1. *Інформаційно-масові* (дискусії, диспути, конференції, «круглі столи», «усні журнали»). Наприклад, при вивченні теми «Україна в період незалежності» проводиться конференція з елементами презентації «Історія становлення та діяльності Народного Руху України», диспут «Відродження незалежності України: закономірність чи випадковість», «І.Мазепа як людина та історичний діяч».

2. *Діяльнісно-практичні* (огляди-конкурси): тематичні презентації (відповідно теми уроку чи позакласного заходу).

3. *Інтерактивні* (гурток, гра «Що? Де? Коли?», брейн-ринг). На уроках історії активно використовуються інтерактивні методи навчання («мозковий штурм», «мікрофон», «дерево рішень», «акваріум», «займи позицію» тощо).

4. *Диалогічні* (бесіда, рольові ігри). На уроках створюються ситуації, коли здобувачі освіти уявляють себе історичною особою і прогнозують свої дії в тій чи іншій ситуації, висловлюють свої позиції.

5. *Індивідуальні* (індивідуальна робота, творчі завдання).

6. *Наочні* (виставки, тематичні стенди, історичні бюлетені, фото, відеоматеріал, презентації).

Велика роль у формуванні ідеології патріотизму у молодого покоління належить урочній та позаурочній роботі з історії. І я, як вчитель історії, відчуваю відповідальність за формування в здобувачів освіти почуття свідомого громадянина, патріота, людини з думками, спрямованими на розвиток демократичного суспільства в Україні і бажанням жити в такому суспільстві.

Національна складова громадянської компетентності

Праця викладача історії сповнена великої відповідальності. Сучасному викладачу історії мають бути притаманні такі риси:

1. Державницька свідомість. У непростих сучасних трансформаціях українського суспільства: від тоталітаризму до демократії, правової держави, громадянського суспільства – викладач є провідником державницьких ідей, послідовно наголошує на історичні традиції та прагнення українського народу до свободи, незалежності власної держави. Спираючись на багатий історичний та літературний матеріал, він змальовує героїчні постаті князів, гетьманів, героїв національно-визвольної боротьби, простих людей, для яких державність України завжди була найвищим життєвим сенсом. Саме вони та їх справи повинні стати яскравим прикладом для здобувачів освіти.

2. Професійна майстерність. Цей аспект охоплює дві сторони питання: вільне володіння історичним матеріалом, постійне вдосконалення своїх знань, напружена робота над собою, а також оволодіння сучасними педагогічними технологіями, інтерактивними методами навчання, які зможуть давати вагомий результат у навчанні та вихованні здобувачів освіти. Викладач історії ніколи не стоїть на місці, знаходиться в постійному пошуку. Він самостійно конструює оригінальні педагогічні прийоми навчання, створює власну педагогічну лабораторію

3. Гуманістична спрямованість викладання – якісно новий момент в навчанні історії. Адже в центрі історичних подій не стоять партії, класи, рухи, а конкретні люди з її постійними життєвими потребами. Звернення до особистості, духовних цінностей, утвердження високих моральних норм. Якнайкраще відповідати ідеям Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

4. Демократизм. Процес навчання та виховання дає можливість викладачу знайти особистий підхід до кожного учня. Викладач не тільки сприймає, а всебічно підтримує право кожного здобувача освіти на власне

бачення історичних подій, яке може відрізнитись від позиції педагога та авторів підручників. Історичний плюралізм, багатоманітність відкривають перед здобувачами освіти шляхи до подальшого пізнання, а не до простого засвоєння «суми знань». Демократизм навчання передбачає всебічну педагогіку співробітництва, атмосферу дружби взаємоповаги та чуйності викладача та його вихованців.

5. Особистість викладача, його висока особиста культура – запорука педагогічного успіху. Саме вони пробуджують у здобувачів освіти інтерес до навчального предмета, бажання продуктивно працювати, спонукають до дослідницької роботи. Справжній викладач завжди бачить у своїх здобувачах освіти особистість, а лише потім здобувача освіти, саме тому хотілось нагадати і про думку В.Сухомлинського: *«Якщо ми будемо намагатись, щоб всі сили душі дитини були поглинуті уроками, життя його стане не зносним. Він повинен бути тільки школярем, але, перш за все, людиною з багатограничними інтересами, запитаними, прагненнями»*. Зовнішній вигляд, емоційність мови, доброзичливість педагога часто створюють важливий позитивний образ, який є прикладом для здобувачів освіти. Відкритість, щира увага викладача до внутрішнього світу здобувача освіти, розуміння його народжують повагу і довіру до педагога, бажання йти за ним.

Громадянська відповідальність передбачає ідентифікування себе як особистості й громадянина України. Наукові дослідження переконливо доводять, що дитина повинна перебувати під постійним впливом матеріальної й духовної культури свого народу. Це потрібно, насамперед, для найповнішого розкриття природних схильностей дитини і розвитку її здібностей, оскільки в цьому разі використовуються якнайповніше етнопсихологічні особливості дітей певного народу. Зайве нагадувати, що саме такий шлях приводить до виховання національно свідомих громадян.

Довгий час поняття української національної самосвідомості було небезпечним для кожного, хто свідомо, чи навіть стихійно міг її виявити. І лише за останні роки ми маємо право сказати вголос: «Ми українці!». Але сказати мало. Це усвідомлення своєї приналежності до української нації повинно зберігатися у глибинах душі і виховуватися з дитинства.

Національна свідомість і самосвідомість – це осягнення людиною себе представником певного народу, носієм його культури, знавцем минулого і сучасного, діяльність якого спрямована у майбутнє. Надійним фундаментом, на якому успішно формується національна свідомість, є історична пам'ять.

Викладач у своїй роботі зважає на те, що відсутність національної свідомості нерідко спричинює оманливе, ілюзорне відчуття «другосортності», «другорядності» рідної мови, культури, врешті, самого себе, породжує комплекс національної і громадянської неповноцінності, ущербності. Національно ж свідомому юнаку чи дівчині чужі зверхність, чванькуватість, погорда у ставленні до представників інших національностей, комплекси

месіанства, національної винятковості.

Мета українського національного виховання – створення національного типу особистості, ідеалу – гармонійної і всебічно розвиненої людини – українця з багатогранними знаннями, глибокою національною самосвідомістю, високими інтелектуально-творчими, духовно багатими і естетичними якостями, патріотичними почуттями та працьовитістю. Цей ідеал базується на засадах народних чеснот українців і християнської моралі, позитивних героїв літописних творів княжих часів, педагогічній думці України від «Повчання дітей» Володимира Мономаха до «Виховного ідеалу» Григорія Ващенка.

Пріоритетним напрямом процесу виховання юного громадянина України є формування і розвиток у здобувача освіти національної самосвідомості, яку можна формувати і розвивати такими методами, як лекція, бесіда, диспут, метод прикладу. Найчастіше використовуваним є метод бесіди. Результативність бесід залежить від уміння педагога захоплено подати інформацію, зацікавити нею здобувачів освіти. Темі для таких бесід різноманітні. Але найбільш ефективними для формування національної самосвідомості є героїчні.

Як писав В.Сухомлинський, «ідея вірності Батьківщині стає переконанням, коли вона постає перед дитиною в ореалі героїчного». Тому варто вдаватися до бесід про видатних борців за незалежність України (П.Сагайдачного, Б.Хмельницького, І.Виговського, І.Мазепу, П.Полуботка, П.Калнишевського, С.Петлюру), народних героїв (С.Наливайка, І.Сірка, О.Довбуша, І.Богуна та ін.), наводити приклади самовідданого служіння Україні, яких немає в підручниках. Ефективним є також метод лекції, завдяки якій здобувачі освіти засвоюють знання про Україну (економічні, правові, моральні, культурологічні, історичні, етнопедagogічні тощо), що є необхідним компонентом національної самосвідомості.

Ці знання варто інтегрувати в чітку систему і подавати здобувачам освіти у певній послідовності і наступності. Цьому може сприяти групування матеріалу блоками:

- 1) етногенез українців;
- 2) мова;
- 3) історія;
- 4) матеріальна культура;
- 5) духовна культура;
- 6) особа як представник народу та ін.

Кожен такий блок становить основу, яка групує всі інші розрізнені знання. Ці блоки найдоцільніше оформити у вигляді нарисів – розповідей, що в сукупності складатимуть своєрідну хрестоматію для викладача, яку можна використати під час вивчення тієї чи іншої теми на конкретному уроці.

Величезну роль у формуванні національної самосвідомості, громадянської позиції здобувачів освіти відіграють диспути – спонтанні, викликані

якимись суспільними подіями (повідомленнями засобів масової інформації тощо), і спеціально організовані. Їх треба детально готувати, визначити тему, заздалегідь поставити питання, які обговорюватимуться, з тим, щоб здобувачі освіти опрацювали відповідні інформаційні джерела, продумали свої виступи.

Отже, формування національної самосвідомості в кожній людині здійснюється в тісному взаємозв'язку з формуванням інших громадських рис особистості, які є результатом національного виховання. Виховати в здобувача освіти громадянську компетентність означає сформувати в нього комплекс особистісних якостей і рис характеру. Це патріотична самосвідомість, громадянська відповідальність, готовність працювати для розвитку держави, захищати її, підносити міжнародний авторитет. Це повага до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу.

Список використаних джерел

1. Формування правової компетентності // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика. 2018. №1. С.4-8.
2. Формування громадянської компетентності на уроках історії // Імідж сучасного педагога. 2018. №3. С.16-17.
3. Громадянська відповідальність: посібник для вчителя / М.Рафальська, О.Боярчук, Н.Герасим. Харків. Група «Основа», 2017. С.136.
4. Нова українська школа: компетентнісне навчання // Історія України. 2017. №19. С.1-4.
5. Формування громадянської компетентності // Історія України. 2017. №19. С.5-8.
6. Баханов К.О. Компетентнісний підхід у цільовому компоненті навчання історії в школі // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика. 2013. №3. С.4-9.
7. Концепція історичної освіти (проекти) // Матеріали IV та V Робочих нарад. К.: ВД «Стилос», 2009. С. 8-11.
8. Пометун О.І. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. К.: К.І.С., 2004. С. 66-72.
9. Кудрявцева В.Ф. Впровадження компетентнісного підходу у практику комунікативного навчання. 2016. С.142-144.
10. На шляху до нової школи // Імідж сучасного педагога. 2017. №1. С.3-10.
11. «Нова школа» – мрія чи реальність? // Імідж сучасного педагога. 2017. №3. С.5-9.
12. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. Вісник програм шкільних обмінів. 2005. № 23. С. 18-20.

Нагалія БУРЯКІВСЬКА,
викладач ЗП(ПТ)О «Харківський
професійний коледж»

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні Україна переживає найбільше випробування в боротьбі за незалежність та територіальну цілісність. Тому зараз, як ніколи, важливе питання формування громадянина-патріота України, захисника Вітчизни.

У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті зазначено, що система освіти має забезпечувати всебічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування інтересів та потреб, сучасного світогляду, навичок самостійного наукового пізнання, оволодіння засобами практичної та пізнавальної діяльності. Держава ставить перед педагогами високі цілі щодо виховання майбутнього України.

Серед виховних напрямів на сьогодні найбільш актуальними виступають громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, як стрижневі, основоположні, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності. То ж національно-патріотичне та екологічне виховання об'єднуються, як ті, що відповідають сучасності.

Ще у доковідний і довоєнний періоди я керувалась у своїй роботі гаслом:

«Те, що я чую, я забуваю.

Те, що я бачу і чую, я трохи пам'ятаю.

Те, що я бачу, чую й обговорюю, я починаю розуміти.

Коли я бачу, чую, обговорюю й роблю, я одержую знання і вміння».

Тому приділяла більше уваги саме практичним видам роботи. Ми зі здобувачами освіти брали активну участь у конкурсах екологічних агітбригад, співпрацювали з Мерэф'янським відділенням лісного господарства, працювали над екопроектами та в Малій академії наук, брали участь у багатьох конкурсах.

Наукова робота виконувалась під керівництвом працівників лісового господарства. Ми працювали у так званому «Малому лісництві», нам навіть видавали форму. Є серед наших учнів такі, що захопились цією роботою і продовжили навчання у вишах на працівників лісового господарства.

Та з приходом на нашу землю війни все змінилося. Ця біда увійшла у дім кожного українця. Але ми продовжуємо працювати над розв'язанням екологічних проблем, хоча тематика і форми проведення екологічної діяльності суттєво змінились.

Тепер ми працюємо над однією темою великою групою учнів. Так, у

селище Яковлівка, що поблизу міста Мерефа, 2 березня 2022 року прилетіло 4 авіабомби. Було розрушено багато домоволодінь, постраждали люди. У нас у закладі навчались і навчаються багато учнів з цього селища. Хтось з них запитав мене: «Коли земля їх селища знову стане такою як була?»».

Разом ми розпочали вивчати явище вторинної сукцесії на практиці, тобто відновлення постраждалих екосистем. Серед учасників дослідження є такі, що вже закінчили навчання у нашому закладі, ті, хто захищає зараз нас на фронті. Але прийшли інші учні і продовжують розпочату роботу.

Крім досліджень щодо відновлення зруйнованого рослинного світу, вивчаємо особливості рослин, що заборонені до вирощування, тобто інвазійні. У квітні 2023 року Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України видано наказ про заборону вирощування деяких рослин у лісових масивах та присадибних ділянках, бо вони мають особливості неконтрольованого розповсюдження. Вивчаємо особливості цих рослин і проводимо роз'яснювальну роботу серед населення та випускаємо інформаційні листівки.

Ми знаходимося у прифронтовій зоні, природні ресурси або знищено, або значно пошкоджено. Якщо ми прагнемо відновити природні багатства нашого краю, маємо знати, що для цього можуть зробити просто мешканці цих територій.

Ще один напрямок роботи – це дослідження забруднення паливно-мастильними матеріалами після влучань у місця їх зберігання. Вивчаємо методи очищення від паливно-мастильних матеріалів на побутовому рівні та термін відновлення ґрунту і води. Після вибухів на підприємстві з переробки нафти у селищі поблизу міста додалась така ж проблема у м.Харків.

У Харкові, де відбулась трагедія, живуть дві сестрички, що навчаються у нашому закладі. Їхні батьки воюють, а вони тимчасово проживають у титки. На щастя до їхнього будинку пожежа не дійшла, але паливно-мастильні речовини забруднили територію навколо будинку. Тому учні вивчають вплив паливно-мастильних матеріалів на здоров'я людини та випускають листівки із застереженнями і рекомендаціями для місцевих жителів.

У Концепції національно-патріотичного виховання зазначено: «Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів

свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців...».

Нам пощастило, ми навчаємось і живемо у місті Мерефа із славетною історією. Наше місто вважається батьківщиною кошового отамана Івана Сірка. В центрі міста є його пам'ятник, біля якого проходить більшість свят. Ми маємо потужну історію і пишаємось цим.

Маємо у місті активну молодіжну раду, до складу якої входять і випускники нашого закладу. Вони постійно долучають нас до різних заходів. Серед іншого, це і екологічні рейди, їх стало неочікувано набагато більше.

Так, біля району Заборянка маємо зону відпочинку біля лісового озера. Хоча смітити останнім часом стали менше, однак догляд за озером все ж потрібно робити.

Також догляду потребує і зона відпочинку на березі річки Мжа, де щороку у нас проходить Етнофестиваль «Купальські дні на Сірковій землі». Сподіваємось, що настануть часи і ми знову відвідаємо це чудове свято. А поки що і сміття, на жаль, є, і берег річки потрібно очистити. Та й стадіон

наш міський потребує догляду. Раніше тут тренувалась наша футбольна команда «Авангард», тепер майже всі на фронті, а ми зберігаємо стадіон і мріємо, що вони повернуться і знову зазвучить свисток арбітра.

Національно-патріотичне виховання включає принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості,

виховання любові до рідної землі, природи, українського народу, шанобливого ставлення до його культури, історії, традицій; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу.

У Мерефі є цікава історична пам'ятка – Ващенківська криниця. Є у нас у місті люди, які об'єдналися у громадську організацію «Мерефа – наш дім». Вони вирішили відновити криницю, що мала цілющі властивості (додержання цього факту не бачила). Зробили оголошення і розпочали роботу. Ми також приєдналися до цього заходу через батьків одного з учнів.

Ще одна гордість нашого міста – це приватний музей «Українська садиба». Там зібрано багато матеріалів. Її раніше часто відвідували паломники, які приїжджають до храму Озерянської божої матері, а хатина знаходиться поруч, тому були організовані для них екскурсії. Останніми роками приїжджають сюди для проведення різноманітних майстер-класів, для ознайомлення з побутом українців; влаштовують наметові містечка і живуть без Інтернету (бо хатина знаходиться у лощині) максимально наближено до старих часів. А дівчата влаштовують фотосесії.

Ну, а за нами, звичайно, догляд за подвір'ям. Сміття немає, просто потрібно доглядати за квітником, прибирати бур'яни, доглядати після зими... Звичайно, не всі учні беруть участь, а лише ті, хто живе поблизу. Але ми ділимося світлинами у групах, обговорюємо виконану роботу і плани на майбутнє. За відгуками розуміємо, що робимо гарну справу.

Отже, патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання та передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності відстоювати державні інтереси Батьківщини. До засобів патріотичного виховання належать рідна мова, вітчизняна історія, українська література, рідна природа, українська культурно-духовна спадщина тощо.

Патріотами не народжуються. Ними стають у процесі становлення особистості. Патріотичні почуття – це сплеск емоцій, які трапляються в пориві спільної праці. Патріотизм – це частина нашого духу, одне з найсильніших відчуттів, які існують у природі.

Список використаних джерел

1. Національна доктрина розвитку освіти. – URL: <https://rozvytok-osvity.te.ua/natsional%CA%B9na-doktryna-rozvytku-osvity/>
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. – URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novu-kontseptsiyu-patriotychного-vyhovannya/>
3. Система роботи з національно-патріотичного виховання. – URL: <https://naurok.com.ua/sistema-roboti-z-nacionalno--patriotichного-vihovannya-pedagogom--organizatorom-zi-zdobuvachami-osviti-zpzso-35985.html>

НАШІ АВТОРИ

- Ольга АГЄЄВА – кандидат педагогічних наук, директор ЗП(ПТ)О «Регіональний центр професійної освіти залізничного транспорту та агротехнічного сервісу»
- Наталія БУРЯКІВСЬКА – викладач ЗП(ПТ)О «Харківський професійний коледж»
- Ірина ВАНІНА – заступник директора з навчально-виробничої роботи ЗП(ПТ)О «Регіональний центр професійної освіти залізничного транспорту та агротехнічного сервісу»
- Оксана ВЕЛЬМОЖНА – викладач ДНЗ «Куп'янський регіональний центр професійної освіти»
- Оксана ДОЛЖЕНКОВА – заступник директора з навчально-виховної роботи ДНЗ «Харківське вище професійне училище № 6»
- Владлена ДРОБНА – методист НМЦ ПТО у Харківській області
- Ярослав ДУДКА – викладач історії, географії та громадянської освіти ДПТНЗ «Харківське вище професійне училище будівництва»
- Тетяна ЗИКОВА – заступник директора з навчально-виховної роботи Лозівського центру професійної освіти Харківської області
- Алла МОРОЗ – викладач зарубіжної літератури, української мови та літератури ЗП(ПТ)О «Богодухівський регіональний центр професійної освіти Харківської області»
- Ірина МУРАВЄЙНІКОВА – методист НМЦ ПТО у Харківській області

ВІДОМОСТІ ПРО ЧЛЕНІВ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

- РУСЛАНОВА Т.О. – директор Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області; головний редактор
- ДАВИДОВА Ю.В. – заступник директора Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області, заступник головного редактора, відповідальний секретар
- НАЗАРЕЦЬ З.О. – методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області, член редакційної колегії
- ДРОБНА В.А. – методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області, член редакційної колегії
- АГЄЄВА О.О. – кандидат педагогічних наук, директор Закладу професійної (професійно-технічної) освіти «Регіональний центр професійної освіти залізничного транспорту та агротехнічного сервісу»
- АМІРБЕКОВ Г.Д. – директор Державного навчального закладу «Регіональний центр професійної освіти будівельних технологій Харківської області», член редакційної колегії
- БОНДАРЕНКО Т.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформаційних комп'ютерних технологій і математики Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), член редакційної колегії

- КРАВЦОВ В.А. – директор Державного навчального закладу «Куп'янський регіональний центр професійної освіти», член редакційної колегії
- ПОНОМАРЬОВА В.В. – кандидат педагогічних наук, директор Державного навчального закладу «Харківський регіональний центр професійної освіти поліграфічних медіатехнологій та машинобудування», член редакційної колегії

Науково-методичне видання

**ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Науково-методичний журнал

№1-2 (59-60)

Головний редактор:	Т.О.Русланова
Редактор:	Ю.В.Давидова
Літературний редактор:	О.І.Горєнкова
Технічний редактор, верстка:	О.В.Яковенко

Підп. до видання 23.12.2024

Формат 60×84 $\frac{1}{16}$. Гарнітура «Times New Roman».

Адреса: 61121. м.Харків, вул.Владислава Зубенка, 37, 4 поверх

Тел.: (0572) 69-32-79

E-mail: pr.nmc@ptukh.org.ua

